

GLEDALIŠKI LIST

**MESTNO GLEDALIŠČE
CELJE**

T O V A R N A
E M A J L I R A N E
P O S O D E
C E L J E

NUDI SVOJE PRVOVRSTNE IZDELKE:
EMAJLIRANO POSODO,
POCINKANO POSODO,
BRUŠENO IN SUROVO POSODO,
POKOSITRENO POSODO,
HIGIENIČNE EMAJLIRANE IZDELKE,
KOPALNE KADI,
KOTLE IN RADIATORJE ZA CENTR. KURJAVO,
SENČNIKE VSEH VRST

*

Brzjavke: Emajl Celje — Telefon 22-71

GLEDALIŠKI LIST

MESTNEGA GLEDALIŠČA

V CELJU • SEZONA 1953-54

LETO VIII • ŠTEVILKA 6

HANSTIEMEYER

MLADOST PRED SODIŠČEM

Šesta premiera v sezoni 1953/54 in deseta premiera v novi
gledališki hiši

P R V I Č V J U G O S L A V I J I

PREMIERA IN KRSTNA PREDSTAVA DELA
V SLOVENSKEM PREVODU V SREDO, 10. MARCA 1954
OB 20

H A N S T I E M E Y E R

MLADOST PRED SODIŠČEM

Razprava pred sodiščem za mladoletnike v dveh dejanjih

Prevod: Branko Gombač

Režija: Branko Gombač

Scena: inž. Ernest Franz

Kostumi: Mija Jarčeva

IGRAJO:

Sodnik	Pavle Jeršin
Eva de Bruin, nadzornica pri policiji za mladoletnike	Marjanca Horvat-Krošleva
Oče	Slavko Strnad
Mati	Marija Goršičeva
Ana Daalders	Mina Jerajeva
Piet van Doern	Janez Škof
Gerard Niekert	Volodja Peer
Gerard de Wert, kriminalni uradnik	Viljem Tomšič
Marija Hogendorst	Zora Červinkova
Sodni sluga	Franc Mirnik

Godi se leta 1947 v Amsterdamu

Tehnično vodstvo: *arh. Sveta Jovanović*

Inspicijent: *Tone Vrabl* — Suflerka: *Tilka Svetelškova* —
Lasuljar: *Vinko Tajnšek* — Lasuljarka: *Pavla Gradišnikova* —
Razsvetljava: *Bogo Les* — Odrski mojster: *Franjo Cesar* —
Mizarska dela: *Ivan Jeram* — Slikarska dela: *Franjo Cesar* —
Krojaška dela pod vodstvom *Amaliije Palirjeve* in
Jožeta Gobca

Tiemeyerjeva drama *Mladost pred sodiščem* je že drugo delo iz evropske moderne dramatike, ki ga v letošnji sezoni celjsko gledališče uprizarja kot prvo gledališče v Jugoslaviji. Če upoštevamo še to, da ima naše gledališče v isti sezoni tudi dve krstni uprizoritvi jugoslovanskih del v slovenskem prevodu, bi se mogoče na prvi pogled zdel upravičen očitek, da hlastamo po senzacijah in da hočemo biti za vsako ceno izvirni.

Po temeljitejši analizi pa bo vsakdo lahko spoznal, da del, ki jih naše gledališče uprizarja prvo v Jugoslaviji ali v Sloveniji, nismo uvrstili v repertoar zaradi senzacije ali zaradi izvirnosti za vsako ceno, marveč

Branko Gombač,
slušatelj režije na Akademiji za
igralsko umetnost v Ljubljani.

zato, da uresničimo, da ostvarimo teoretična repertoarna načela, za katera smo se zedinili, in da posredujemo občinstvu, če že ne najboljša, pa vsaj po tematiki najbolj zanimiva dela evropske dramatike, kolikor so nam dostopna.

Prvo jugoslovansko uprizoritev modernega nizozemskega dramskega dela mogoče ta ali oni pričakuje s skepso, češ, kaj neki nam bo lahko novega, pomembnega in zanimivega povedalo odrsko delo iz tako neznanne literature, iz tako oddaljenega kulturnega območja kot je Nizozemska? In dalje: zakaj posegati po takih posebnostih, ko pa so zakladnice velikih evropskih kulturnih območij neizčrpane in neizčrpne.

Zoper ta ugovor naj navedem samo dva protiugovora.

Prvič: Odločilno za izbiro modernega repertoarja je načelo kvalitete in je torej s tega vidika (razen pri slovenski dramatiki) nacionalni moment drugotnega pomena.

Drugič: Mnenje, da nam umetniki malih narodov nimajo kaj povedati, da se naša kultura od kultur malih narodov ne more oploditi, je škodljivo in nepravilno. Pravzaprav je to mnenje posledica občutka lastne manjvrednosti, posledica nagnjenja k podcenjevanju vsega, kar

je domačega, z drugimi besedami, nagnjenja k podcenjevanju vsega, kar je zraslo kjerkoli drugod, razen iz velikih evropskih kulturnih območij.

Nasprotno: mnenja sem, da je uprizoritev nizozemske drame Mladost pred sodiščem v našem gledališču, ki predstavlja pravzaprav prvi kontakt z moderno nizozemsko literaturo, pozitivno kulturno dejanje.

Pri tem pa moramo pripomniti, da za izbiro Tiemeyerjeve drame in za njeno uvrstitev v repertoar celjskega gledališča ni bil odločilen ta moment, marveč v prvi vrsti dejstvo, da se nam je v tej drami posrečilo najti odrsko delo, ki je po obravnavani temi, po pogumu in po umetniški odkritosrčnosti dobesedno iztrgano iz srca našega časa in sodobne družbe v zapadni Evropi.

Problem je izrazito politično moralnega značaja. Razočaranje mladih nizozemskih ljudi, ki so se borili proti nacističnemu okupatorju in pričakovali, da se bo življenje po osvoboditvi izboljšalo, je tolikšno, da jih sili v nadaljnjo borbo. Toda to borbo družba sedaj v mirnem času smatra za zločinsko dejavnost. Storienci pridejo pred sodišče. Na zatožni klopi so formalno oni, v resnici pa avtor posadi na zatožno klop vso družbo, ki je kriva, da so ti mladi ljudje morali iti na pot zločina, na zatožno klop pa posadi starše, ki so svoje otroke slabo vzgajali. Pred sodiščem ni mladina, marveč v zadnji konsekvenci vsa kapitalistična družba, njena zlagana morala, laktaštvo, borba za udobje in brezskrbno življenje.

V tem smislu je Tiemeyerjevo delo globoko napredno in naravnost revolucionarno.

In kaj ima drama povedati nam v naših razmerah in v naši družbeni ureditvi?

Veliko ima drama povedati predvsem staršem in vsem, ki se ukvarjajo z vzgojo mladih ljudi, zato naj bi v Celju in okolici ne bilo človeka, ki bi si uprizoritve ne ogledal.

Hans Tiemeyer je po poklicu režiser, igravec in dramski pisatelj. Rodil se je leta 1908 in prišel stalno h gledališču leta 1927, prej pa se je ukvarjal z drugimi poklici.

Med vojno je bil v nizozemskem odporniškem gibanju, zadnje leto pa je preživel v nemškem koncentracijskem taborišču.

Po osvoboditvi je ustanovil politično gledališče, ki je po vzoru E. F. Buriana uprizarjalo moderne politične satire, pozneje pa eksperimentalno gledališče. Obema gledališčema je bil umetniški vodja.

Sedaj se ukvarja v glavnem s pisateljevanjem, od časa do časa igra ali režira. Živi stalno v Amsterdamu.

Poleg mladosti pred sodiščem je napisal še več odrskih del, ki pa mi niso znana, ker niso prevedena v nobenega pomembnejših evropskih jezikov. Mladost pred sodiščem je nastala leta 1947 in doživela še istega leta krstno uprizoritev ter prodoren uspeh. Režiral je sam avtor. Delo so igrali dvesto deset krat. Prevedeno je v nemščino in angleščino, največ uprizoritev v inozemstvu pa je doslej imelo v Nemčiji, Avstriji in Švici, dočim ga je Anglija iz razumljivih vzrokov sprejela hladneje.

Za celjsko gledališče je dramo po nemški verziji, ki se nam jo je posrečilo dobiti iz Amsterdamu, prevedel Branko Gombač. B. Gombač je tudi režiser celjske uprizoritve.

Lojze Filipič

N I Z O Z E M S K O G L E D A L I Š Č E

Nizozemsko poslaništvo v Jugoslaviji nam je na našo prošnjo poslalo nekaj literature o inozemski dramatik in gledališču. Poleg dveh gledaliških almanahov v razkošni opremi iz izredno bogatim slikovnim materialom (med drugim so objavljene posnetki amsterdamske uprizoritve **Ljubezni štirih polkornikov**) je za nas pomembna in poučna knjiga **NIZOZEMSKO GLEDALIŠČE**, ki je izšla lani v založbi Nizozemskega gledališkega centra. Po angleški verziji (Haag 1953) smo iz te knjige za celjski gledališki list prevedli zanimivo razpravo dr. W. Ph. Posa, direktorja Akademije za gledališko umetnost v Amsterdamu, v kateri govori o nizozemskem dramskem gledališču, dočim smo zaradi omejenega obsega Gledališkega lista morali pustiti neobjavljene zanimive razprave o nizozemski operi in baletu.

Kulturnih stikov z Nizozemsko smo imeli doslej Jugoslavnani bore malo, stikov z modernim nizozemskim gledališčem in dramatikom pa sploh nobenih. Da zamujeno vsaj nekoliko nadoknadimo, objavljam razpravo dr. Posa skraj v celoti in upam, da smo s tem našim bralcem ustregli.

Urednik

UVOD

Dva vzroka sta, da nizozemsko gledališče ni znano v tujini: prvič pomanjkanje holandske dramske literature, ki bi dosegla mednarodno raven, in drugič majhen holandski jezikovni teritorij. Prvi vzrok je važnejši, saj vidimo, da so avtorji kot Ibsen in Strindberg zasloveli po vsem svetu, čeprav so pisali v nič bolj razširjenem jeziku kot je naš. Razen nekaj novejših izjem pa holandski avtorji niso nikoli osvojili sveta kot prej omenjena pisca; k temu pojavu se bomo še vrnili. Vsekakor pa bi bilo mogoče, da se nizozemsko gledališče predstavi izven svojih meja s tujim sporedom. Vendar zunaj holandskega jezika ne razumejo. Toda — lahko porečete — kaj pa Rusi, katerih jezik v zahodni Evropi komaj kdo pozna; ali ni Moskovsko umetniško gledališče z Ostrovskim, Gogoljem in drugimi v naskoku osvojilo zahodnoevropsko poslušalstvo? Res je, toda uprizarjali so splošno znana dela tako popolno in s tako brezprimerno izrazno silo, da res ni bilo treba razumeti besedila.

SMERI IN OSEBNOSTI OD LETA 1900 DO 1940

Kdorkoli le malo pozna nizozemsko gledališče, pozna nedvomno tudi ime, ki je z njim tesno zvezano: *Louis Bouwmeester*. Izšel je iz romantičnega ljudskega gledališča in postal l. 1879 vodilni igralec v najbolj znani igralski skupini, v času, ko še ni bilo govora o harmoničnem ansamblu. Čudovito je interpretiral Sofokleja, Shakespeara, fran-

cosko melodramo, Hauptmanna in Heyermansa. Dve generaciji sta ga občudovali. Celo življenje nizozemskih gledaliških krogov so ga cenili kot Kainza, Bassermana, Possarta, Coquelina in Irvinga in sčasoma se je njegova umetniška narava zčila v eno z vlogo Shylocka. Toda Bouwmeester ni bil edini igralec na taki umetniški višini. Za njim nista zaostajala njegov brat *Frits* in sestra *Theo Mann* — *Bouwmeester*, holandska Sarah Bernhard. Poznavalci so zatrjevali, da je *Theo* igrala Phedro, Fedoro, Tosco in Margareto Gautier s takim zanosom in tako prepričevalno, da ni zaostajala za »božansko« Sarah. — V istem času si je utiral pot naturalizem in »Die freie Bühne«, »Le théâtre libre« in »The independent theatre« so vplivali na holandsko gledališče, kjer se je ustanovila »Die Toneelvereniging«, ki je z izvrstno predstavo »Nore« uvedla Ibsena na Nizozemsko. To društvo je pozneje našlo ideološko podlago v socializmu, ne da bi ga širilo, ampak da bi po Heyermansovih besedah našlo ravnotežje med gledališčem in mišljenjem ter željami javnosti, po vzoru grške antike, srednjega veka in renesanse. Tedanji naturalistični repertoar, všteti Hauptmanna, Sudermanna in tudi Heyermansa, je uprizarjal v Holandski dotlej neprekosljivi ansambel.

Pričela pa so se uveljavljati tudi larpurlartistična načela. Gordon Graig je našel prepričanega učenca v *Eduardu Verkadu*, umetniku, ki je občudoval angleški repertoar in način igranja. Ljubil je Shakespeara, Shawa, Wilda, Galsworthyja, pa tudi Schnitzlerja in kasneje Molnarja. Koš Graigov učenec je pomemben za nizozemsko gledališče, ker je znal izluščiti bistvo stvari in skušal podajati v svoji igri duhovno ozadje dogajanja. Od vlog sta mu bila najbolj pri srcu Hamlet in Molnarjev Hudič. Z njim in često njemu nasprotno je nastopil kot eden vodilnih igralcev v letih 1915—1925 *Willem Royaards*, navdušen Reinhardtov učenec, sposoben igralec in kot Verkade temeljito izobražen. Z Oidipom, Elektro, Faustom, številnimi Shakespearovimi deli, z najvažnejšimi dramami Vondela (našega klasičnega narodnega dramatika), Figarom, Claudelovimi deli, Strindbergom in Büchnerjevo »Dantonovo smrtjo« je utrdil na Nizozemskem klasični repertoar z visokim umetniškim nivojem. Njegov najboljši učenec *Louis Saalborn*, tudi dober igralec, čeprav svojega vzornika ne dosega, je ohranil njegov slog do današnjih dni. Omeniti je treba še *Cora van den Lugt Melsert*, ki izhaja iz naturalistične šole; bil je dolga leta vodja skupine iz Haaga in je kasneje redno nastopal v rotterdamskem gledališču. Njegova velika zasluga je, da je dal mnogim holandskim avtorjem priliko, da si utarejo pot. Sicer pa njegov repertoar ni bil najbolj izbran in se je prilagodil predvsem okusu publike.

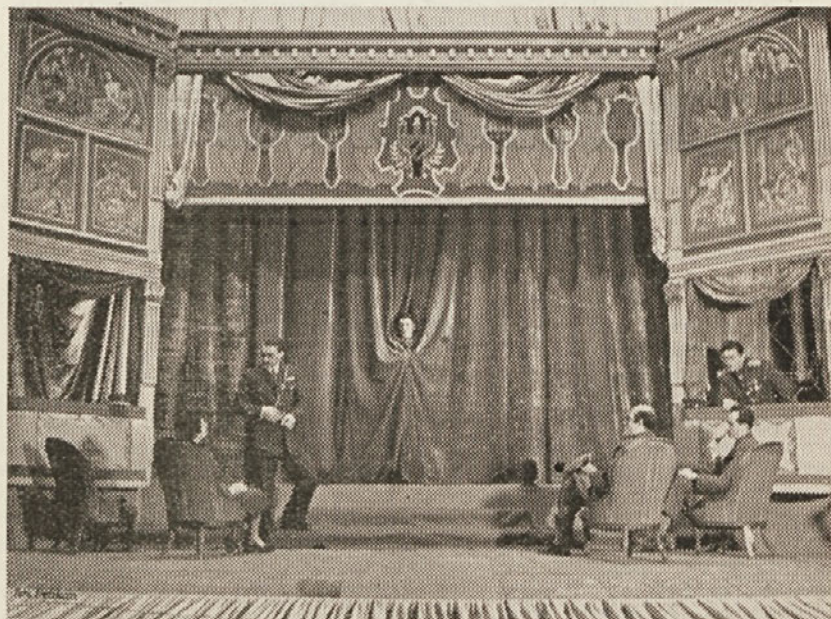
Približno do l. 1930 sta vodila »Het Schouwtoneel«, ki je izšel iz prej omenjeno »Toneelvereniging«, *Adrian van der Horst*, ki je bil znan tudi v Belgiji, in *Jan Musch*. Ta se je, star 75 let, v sezoni 1952-53 poslovil od gledališča, potem ko je noč za noč igral Molièrovega »Skopuha«, eno svojih največjih karakternih vlog. Lahko rečemo, da je *Jan Musch*, skupaj s *Cor Ruysom*, najpriljubljenjšim holandskim igralcem, ki je umrl l. 1952, najbolj značilen. Njegovo igro označujejo smisel za realnost, humor in velika zmožnost življenja. Njegov Puck, Peer

Gynt, Heyermansove podobe in njegove vloge iz klasične holandske komedije so postale skoro legendarne.

Razen »Het Showtoneel«, ki je imel na sporedu predvsem klasična holandska in realistična dela, ter skupin s prej omenjenimi vodji, je bilo nekaj manjših skupin, ki jih je ustanovil kateri pomembnejših igralcev in zbral v njej nekaj »šibkejših«.

Nekoliko je odpomoglo tej pomanjkljivosti sodelovanje med skupinami, ki se je pričelo po vojni. Vendar pa je nekaj manjših dobrih skupin dolgo opravičevalo svoj obstoj, tako n. pr. »Het Central Toneel«, s Cees Laseurjem na čelu, ki je sedaj eden od vodij »De Haagsche Comedie« in »Het Masker« pod Arnoldijem, sedaj vodjem »Rotterdams Toneel«. Ta skupina je dajala prednost francoskemu repertoarju, kjer so med drugimi na sporedu Bernstein, Pagnol, Josset, Mauriac in Géraldy. Dragocena pridobitev te skupine je bila Else Mauhs, nosilka prstana Theo Mann-Bouwmeesterjeve, ki je tudi sicer naslednica gospe Mann kot največje holandske tragedinje.

Ob zaključku moramo posvetiti nekaj besed vplivu ekspresionizma v letih pred 1940. Okoli l. 1930 je eden najvidnejših Verkadovih igralcev, Albert van Dalsum, zapustil njegovo skupino in s piscem in režiserjem

Peter Ustinov: »Ljubezen štirih polkovnikov.« Režija Mirč Kragelj, scena Matol-Korun. Prizor iz II. dejanja. Na sliki: Nada Božičeva, Pavle Jeršin, Milan Brežigar, Peter Božič, Janez Albreht in Janez Škof.

A. Defresnejem ustanovil »Het Oost-Nederlands Toneel« v Arnhemu. Prvič se je zgodilo, da se je ustanovila igralska skupina izven velikih centrov v zahodnem delu dežele, to pot v podeželskem mestu na vzhodu. Van Dalsum je že v Verkadovi skupini uprizoril Kaiserjev »Plin« in tudi Hasencleverja. Kot Drefresne je bil močno dostopen za človečansko plat ekspresionizma in je kot uvodno delo uprizoril Evreinovo »The Chief Thing«, ki je bilo navdušeno sprejeto. Svetle točke tega umetniškega poleta so bile še »Beraška opera«, O'Neillov »Strast pod brestič« in Jonsonov »Volpone«. Tako je skupina pričela čez nekaj let redno nastopati v amsterdamskem gledališču. Predstavili so se občinstvu z vrsto sijajnih uprizoritev, ki so bile za gledalce nepozabna doživetja. Repertoar je bil skrbno izbran, vrhunske predstave pa so bile Schnitzlerjev »Zeleni kakadu«, Obeyeva »Noah«, »Katarina Knie« in »Crime et châtiment« (Baty), »Phaea« (Von Unruh) in »Nazaj k Matuzalemu«. Ker pa so preveč stremeli za »visokim repertoarjem«, ki je bil občinstvu čisto nerazumljiv, so izgubljali njegovo podporo in zaupanje in l. 1938 je skupina razpadla.

»Preprečiti poplavo barbarstva, ki grozi naši kulturi« je bil eden prvih Dalsumovih ciljev in to je pokazal z uprizoritvijo Lagerkvistovega »The Hangman«. Javne predstave pa so v znamenju časa — prepovedali, kar je bilo posledica fašističnih groženj.

Kmalu po pričetku druge svetovne vojne je okupator ustanovil svojo »Kulturkammer«, ki so se ji morali pridružiti vsi umetniki. Nekaj dramskih igralcev se je odtegnilo in tudi del občinstva se je izogibal gledališča z njegovim omejenim sporedom. Oder ni več prikazoval resničnega življenja: ogledalo časa se je razbilo, strune so počile.

ORGANIZACIJA GLEDALIŠČA PRED L. 1940

Iz gornjih omemb je že razvidno, da so bili centri dramske kulture Amsterdam, Rotterdam in Haag, v zahodnem delu dežele. Sedež skupine, ki igra redno v Utrechtu in Haarlemu, je v Amsterdamu. Vsako teh mest je imelo in še ima svoje gledališče z rednimi predstavami, to se pravi, ima svojo gledališko skupino, ki redno nastopa konec tedna in včasih tudi ob rednih dnevih med tednom in ki jo, vsaj v Amsterdamu in Haagu, podpira mesto. Zato pa je gledališče dolžno upoštevati razne pogoje glede sporeda in osebja. Ostale dneve pa skupina nastopa v drugih mestih ali na podeželju za pavšalno ceno, običajno z dvojno predstavo. Pri orisu predvojnega stanja, ki pa je delno v veljavi tudi še po vojni, smo omenili nekaj pojmov, ki jih je treba še obrazložiti, tako n. pr. igralska skupina, redne predstave, pavšalna cena, dvojni program. Drugače kot v Franciji, Angliji in Ameriki so na Holandskem igralci in ravnatelj povezani v stalne skupine, ki delujejo po 1 do 30 let. Umetniška prednost take ureditve je, da je igralska skupina, ki jo Defresne definira kot »poslovno zvezo notranje sorodnih umetnikov,« sestavljena enotno in svoje delo v tem smislu nadaljuje, kar dviga igralčevo ustvarjalnost in domišljajo. Slaba stran pa se kaže v tem, da je vsaka razdelitev vlog odvisna od razpoložljivih igralcev v tej skupini, kar nehote vpliva na izbiro repertoarja in so najboljši igralci raztreseni po raznih grupah. Velike skupine 30 do 40 igralcev in

Prizor iz I. dejanja Ustinovih Ljubezen štirih polkovnikov. Pavle Jeršin kot Francoz, Peter Božič kot Amerikanec, Janez Albreht kot Anglež, Vladimir Novak kot herzogenburški župan in J. Škof kot Rus.

igralk, so redni ansambli gledališč v mestih; kjer imajo sedež in dajejo redno predstave. Finančni položaj jih često prisili, da igrajo dvojne predstave, to se pravi, da se skupina razdeli v dve grupi, ki nastopata isti večer na dveh mestih. V večjih mestih dajejo konec tedna tako imenovane »izven« predstave, ki so dostopne vsakomur, na podeželju pa, in zadnje čase tudi v mestih, se razne skupine dogovore z organizacijami, nameščenstvom velikih podjetij ali tovarn, umetniškimi krožki itd. za določeno število predstav v določenem obdobju po pavšalni ceni. Ker število takih pogodb pomeni vsaki skupini materialno osnovo za njen obstoj, je razumljivo, da pri izbiri programa češče kot ne soodločajo neizoblikovan okus in predsodki, ki se včasih občutno razlikujejo od mestnih. S tem je pojasnjen paradoks, da gledališče, ki hoče uravnovesiti svoj proračun, služi svoji umetnosti najboljše na ta način, da se ji od časa do časa izneveri, česar pa ni pripisovati edinole slabemu okusu. Vse to ima za posledico, da *mora holandski igralec mnogo potovati, predvsem z avtobusom. Če je kraj, kjer nastopajo, oddaljen več kot 120 km, prebijejo igralci noč tam, sicer pa se vračajo še isti večer, so doma ob 2 zjutraj, naslednji dan pri vajah od 11 do 15, ob 17 pa odidejo spet na pot.*

ORGANIZACIJA GLEDALIŠKEGA ŽIVLJENJA PO L. 1945

Med vojno se je del igralcev s *Hansom van Meertenom* na čelu umaknil iz gledališkega življenja in odbil sodelovanje s »Kulturkammer«. Ti igralci so se dogovarjali že takrat o bodoči organizaciji gledališča in načinih, kako bi jo uresničili. V svojem pregledu »Sto let holandske gledališke umetnosti« piše profesor *B. Hunningher* takole o delu te skupine:

»Sad plodnih in zelo nevarnih razpravljanj je bilo ilegalno tiskano poročilo, v katerem so po analizi napak v preteklosti zaključili, da bo holandskemu gledališču uspelo izpolniti svoje kulturno poslanstvo le v tesnem sodelovanju in če bo še nadalje gojilo svojo umetniško in duhovno nalogo. Zato so nameravali ustanoviti narodno zvezo vseh še obstoječih skupin, ki bi bila po medsebojnem dogovoru skrbno sestavljena, v skladu z zgodovinskimi razvojem in stilno ubranostjo igralcev. Vodil bi jo upravni svet in bi predstavljala organizatorno enoto. To »gledališko telo«, ki naj bi služilo vsej pokrajini iz stalnih centrov z ekipami, bi dobivalo za svoje delovanje primerno podporo; tako je bilo mnenje umetniškega sveta. Vse to je bilo v soglasju z drugimi ilegalnimi načrti na področju umetnosti.«

Ta načrt je predvideval tudi podporo države namesto predvojne mestne dotacije. Bil je kasneje popolnoma uresničen. Praktičen uspeh tega gibanja je »Gledališka zveza« šestih skupin, ki jih podpira država in večje mestne občine.

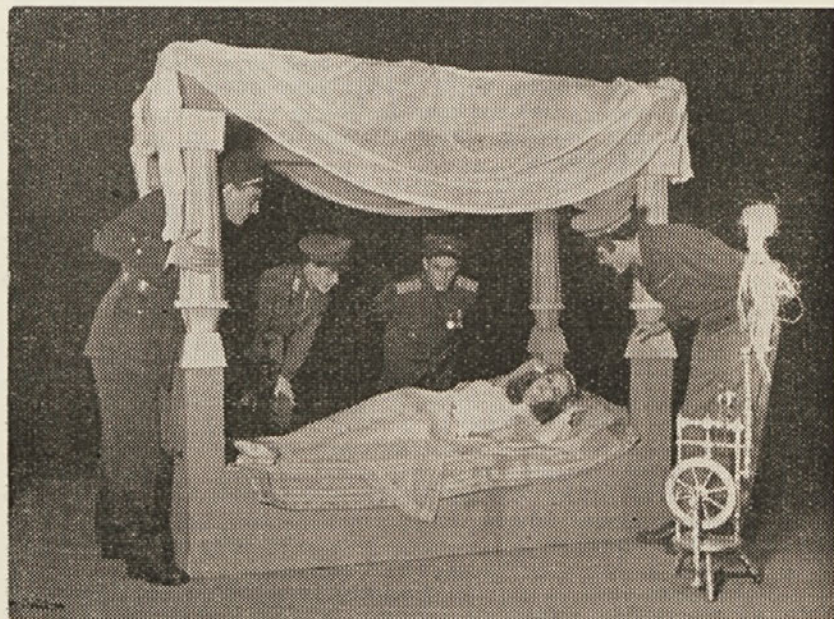
Svet te organizacije tvorijo predstavniki igralskih skupin, države, mestnih občin in Sindikata holandskih igralcev, o katerem bomo govorili kasneje. Svetu ob strani sta dva posvetovalna komiteja, katerih eden sestoji iz umetniških in komercialnih vodij igralskih skupin. Tekoče posle upravlja direktor. Zveza je člen med gledališčem in državo, vodi razdeljevanje dotacij, finančne posle, določa cene abonmajem, določa pogoje za angažmaje in višino plač, kar že samo po sebi izključuje vabljenje igralcev v druge skupine. Načrti za koordinirane turneje po podeželju, skupno nabavo materiala za dekoracije, kostime in vozila pa še niso uresničeni. Kljub mnogim ugodnostim pa se je izkazalo kot potrebno revidirati vso organizacijo in najti ravnotežje med delom in zaželenim širjenjem kulture po deželi. Prej omenjeni sindikat dramskih igralcev je v »Gledališki zvezi« poživljavaoč činitelj. Kot rečeno, ima ta sindikat zastopnike v nadzornem organu gledališča, kjer je zaposlenih približno 170 igralcev. Vsi imajo pogodbe za 1 leto, sklenjene po dogovoru s sindikatom. Rečemo lahko, da je doslej zaposlitev v holandskem gledališču kar ugodna. Večje brezposelnosti po vojni ni bilo. Holandski igralci imajo že več let tudi pokojninski sklad, ki ga je ustanovil njihov sindikat. Delodajalci in nameščenci plačujejo v sklad po 3% plače.

ORGANIZACIJE OBČINSTVA IN AMATERSKA GLEDALIŠČA

Iz gornjega opisa organizacije gledališč je razvidno, da je organizirano tudi občinstvo. V večjih mestih je bil stari sistem prostih predstav zamenjan z novim, kjer abonenti lahko obiskujejo predstave za

zmerno ceno, često po hranilniškem sistemu. Udeležbo pri te vrste fondih pospešuje Holandski gledališki center.

Kljub zavirajočem vplivu kalvinizma na umetnost, ki je deloval stoletja na okus in predstavo ljudstva, lahko rečemo, da se holandski narod precej zanima za gledališče, ne samo pasivno, ampak tudi aktivno, kar priča visoko število (več kakor 4000) amaterskih gledaliških skupin. Vendar je stalno potovanje zavora za umetniški razvoj, občinstvu pa se zdi samoumevno, da se vrše prvovrstne uprizoritve v najbolj oddaljenih koncih dežele, namesto da bi sami prišli v večje centre pogledat dobro predstavo. Večina amaterskih gledaliških skupin je organiziranih v »Nizozemski uniji amaterskih igralcev«, ki mnogo doprinaša k vzgoji in napredku ter izbiri repertoarja. Amatersko gledališče je nagnilo nekaj pesnikov, v številni pesnico *Henrietta Roland Holst* (†1952) in pesnika *Nijhoffa* (†1953), da so napisali nekaj dobrih ljudskih del. Dalje ima vsako univerzitetno mesto enega ali več Študentskih dramskih krožkov, ki jih vodijo mladi dramski umetniki. Ti pomenijo napredni element v holandskem gledališkem življenju, ker uprizarja dela, ki jih iz praktičnih ali ideoloških vzrokov profesionalni odri ne morejo izbrati. Zadnja leta uvajajo dramatiko kot predmet v osnovne in srednje šole.

F. Ustinov: »Ljubezen štirih polkovnikov«. Trnjulčica (Mina Jerajeva), polkovnik Frappot (P. Jeršin), polkovnik Desmond (J. Albreht), polkovnik Ikonenko (J. Škof), polkovnik Breitenspiegel (P. Božič).

UMETNIŠKI RAZVOJ GLEDALIŠKIH SKUPIN PO VOJNI

Trenja, ki so nastala po ustanovitvi »Kulturkammer«, so se po vojni nadaljevala. START (Stichting Amsterdam-Rotterdam Toneel) je prvotno združevala igralce, ki med vojno niso nastopali. Začeli so z uprizoritvijo komada »Svobodno ljudstvo«, ki ga je napisalo med vojno pet holandskih avtorjev in kjer slikajo zatiranje in upor našega ljudstva med vojno. Kmalu zatem pa so se trenja polegla in ugladila se je pot načrtom, ki so se pripravljali med vojno. V centralni organizaciji, o kateri smo pisali v predzadnjem poglavju, so se združile:

»Het Amsterdam Toneelgezelschap«, ki sta jo vodila van Dalsum in Defresne,

»Rotterdams Toneel« pod Arnoldijem,

»Comedia«, ki sta jo vodila Hermus in de Meester,

»Het Nederlands Volkstoneel« z Groeneveldom in Sternebergom na čelu,

»De Haagsche Comedie«, ki sta jo vodila Laseur in Steenbergem, kmalu nato zamenjana s:

»Puck«, igralsko skupino mladih ljudi, ki so igrali mladim, več ali manj podobno Young Vic.

L. 1950 je Comedio zapustil znaten del igralcev, ki so ustanovili »Nederlandse Comedie« pod vodstvom de Meesterja, Osterja in Bentz van den Berga. Ta skupina, ki je tvorila jedro »Comedie«, jo je proslavila med drugim s »Stekleno menažerijo« in »Tramvajem Poželenje«. »Comedia« je sedaj izgubila svojo življenjsko silo in je bila konec sezone 1952-53 razpuščena.

Van Dalsum in Defresne pa nista poteptala svojih načel in nista spremenila svojega repertoarja niti igralskega sloga. Čeprav jima gre spoštovanje za prepričanje, ki sta mu podredila svoje življenjsko delo, je treba priznati, da nista uvidela potreb današnjega časa. Ta neupogljivost je končno zavrla umetniški elan. Nedvomno pa bodo uprizoritve kot »Sen kresne noči«, »Kralj Lear« ostala nepozabna doživetja našega povojnega gledališkega življenja.

»The Nederlandse Comedie« je po naravi in sestavi bolj prilagodljiva in bolj spretna v izbiri repertoarja, toda nikakor ji ne manjka globine, kar pričajo »Mera za mero«, »Čudna medigra«, »Ifigenija na Tavridi« in »The Riverline«. Iz teh razlogov je ta skupina postala naslednica »Amsterdams Toneelgezelschap« v amsterdamskem mestnem gledališču.

»De Haagsche Comedie« je po eni strani skušala ugoditi občinstvu, ki išče razvedrila in se izogiblje globlji problematiki, po drugi strani pa je repertoar skrbno izbirala in je poleg komedij treba opozoriti na nekatere dobre predstave kot »Elektra v črnini«, »Opazovanje Venere«, »The Cherryorchard«, »Ondine« in »Yerma«.

»Het Volkstoneel« je vzbudil pozornost z »Ordet« (Kaj Munk), ki kaže, da repertoar s socialnimi konflikti privlači ljudske plasti, ki so organizirane v zvezah in sindikatih, katerim so predstave predvsem namenjene.

»Rotterdams Toneel« se ponaša z nekaj dobrimi uprizoritvami, zlasti v zadnjih nekaj letih, n. pr. »Othello« in Pirandellov »Henrik IV.«

Scena iz II. dejanja »Ljubezen štirih polkovnikov« Petra Ustinova.

»Puck« je bil sprejet z navdušenjem. Namen te skupine je predvsem vzgajati gledališki okus mladine, bodočega občinstva.

Omeniti je treba še »Het Vrije Toneel« in »De Rotterdamse Comedie«, skupin, ki ne prejemata dotacij in uprizarjata v prvi vrsti komedije.

Ker v umetnosti nismo nedostopni tujim vplivom, vabimo včasih tudi tuje režiserje. Tako je Peter Scharoff uprizoril z nekaj skupinami »Mesec dni na kmetih«, štiri Čehovljeve igre in »The Inspector general«. Langham je nastopil z »De Haagsche Comedie« z »Veselimi ženami Windsorskimi«, Piscator pa z isto skupino z »Androcles in lev«. V Rotterdamu je nastopil Barsac s »Povabilom v grad« in »Henrikom IV«, Ludvig Berger pa je z »Nederlandse Comedie« uprizoril Hoffmanstahlovo delo »Der Schwierige«.

VZGOJA GLEDALIŠKEGA NARAŠČAJA

Odkar so se pogoji izboljšali, je treba posvečati vzgoji igrskega kadra glede na pestrost repertoarja vso pažnjo. Večje zanimanje države za gledališče se je pokazalo v povečanih dotacijah, kar je omogočilo rojstvo ustanove, v kateri so zastopane »Nizozemska gledališka zveza«, ki je skoro 75 let v težkih pogojih vzdrževala kot privatna ustanova Akademijo za igrsko umetnost, dalje država in mesto Amsterdam. Boljši finančni položaj je omogočil podaljšanje študija na Akademiji za dramsko umetnost na 4 leta in uvesti kot predmete telesno vzgojo, petje in karakterologijo. Razen tega bo mogoče vzgajati za to nadarjene

učence za tehnične veje ali režijo. Kandidati (letno okoli 50) morajo opraviti sprejemni izpit iz teoretskega (znanje modernih jezikov, splošna izobrazba) in praktičnega dela, nakar je sprejetih običajno okoli 10 slušateljev najprej v štirimesečni tečaj, po katerem šele sledi dokončni izbor.

V prvi vrsti posvečajo pažnjo splošni izobrazbi. V učnem načrtu prvega letnika so osnovne vaje v igri po Stanislavskem, govorne vaje, recitacija, petje, muzikologija in dramska literatura.

Drugo leto je na vrsti študij klasičnih in modernih vlog, ansamblske igre, balet, sabljanje, maskiranje in kostumografija. Gledališča dovoljujejo slušateljem prost vstop skoro k vsem predstavam, imajo ga pa tudi h koncertom in razstavam, katerih obisk je včasih obvezen. Po končanem izpitu dobe učenci redno takoj zaposlitev v eni od igralških skupin, kar je v primeri s položajem v drugih državah zelo ugodno, vendar je pa izbira stroga. Letno diplomira približno 6 kandidatov.

UMETNIŠKI RAZVOJ REPERTOARJA PO VOJNI HOLANDSKA DRAMATIKA IN DRAMATURGIJA

V sezonah 1947 do 1953 je bilo skupno število premier na vseh holandskih odrih 321, od teh domačih del 52 (17%). To pa še ne pomeni, da je vsaka skupina igrala toliko domačega repertoarja, kajti že »Het Volkstoneel« in »Puck« skupaj imata 25 originalnih holandskih del, od tega 7 Heyermansovih. Od 52 del jih je 11 napisanih po klasičnih vzorih in od tega števila moramo še odšteti vsakoletno tradicionalno uprizoritev Vondelovega »Gijsbrecht van Aemstel«. To je slab uspeh za holandsko dramatiko in dramaturgijo. V zadnjih letih je država skušala dvigniti zanimanje holandskih avtorjev z natečaji in razpisi nagrad in tudi odredila, da gledališča ne smejo uprizoriti manj kot dveh domačih del na leto. Kljub temu lahko rečemo, da naša gledališča uprizarjajo domača dela bolj »v pomiritev vesti« in čeprav je videti, da je zadnji čas nastopilo lahko izboljšanje, kažejo številke, da je na Holandskem pomanjkanje tradicije v tem pogledu postalo že — tradicionalno.

Nemogoče je točno razložiti ta pojav. Rečemo pa lahko, da je tuji repertoar skrbno izbran, preden ga prenesejo na holandski oder in zato na nivoju, ki ga holandski avtor komaj doseže. Dalje daje neki modni snobizem prednost tujim delom, ki so — čeprav manj umetniška — bolj donosna. Te ugodnosti domača dela, često po krivici, nimajo. Odtod kritika, ki jo je podal Top Naeff o holandskem repertoarju: »Domača dela igramo bolj po naključju kot zaradi potrebe ali želje občinstva.«

Vendar je naša dramska kultura imela in še ima nekaj tradicij. Najstarejša tradicionalna predstava, skoro edinstvena v mednarodni gledališki zgodovini, je nedvomno vsakoletna uprizoritev Vondelove zgodovinske drame »Gijsbrecht van Aemstel«, ki izvira iz l. 1683. Vsako leto jo uprizarjajo 1. januarja in naslednje dni v Mestnem gledališču v Amsterdamu, njej pa sledi opereta »Kloris en Roosje« z znanim novoletnim voščilom, kjer se mnogi mladi obiskovalci Heyermansovih iger, ki so jih leta in leta uprizarjali v Amsterdamu na dan 23. decembra. To je bil dogodek, za katerega so se tepli, kot sedaj za mednarodne

nogometne tekme. Štiri leta pa uprizarjajo v Delftu vsako poletje na prostem poznosrednjeveško igro »Slehernik«.

V holandski dramatikii je treba razlikovati 3 smeri: prvič lahko pisano zabavno igro, navadno brez problemov, katere predstavnika sta Den Hertog in Van Eysselsteijn; drugič pozni poganjek Heyermansovega naturalizma, ki ga predstavljajo Maurits Dekker, Jan de Hartog in De-fresne in tretjič poetično dramo s predstavnikom pesnikom Hoornikom, ki je pod vplivom Elliota. Včasih se oglasi z dobrim delom Luisa Treves.

Glede na tuje obiskovalce in na tuje odredne nizozemske predstave za njimi ne zaostajajo in prav lahko tekmujejo, kar zadeva režijo, sceno (Vesseur, Wijnberg, Van Norden) in kostume, kar vse je često plod napornega dela pod težkimi delovnimi pogoji.

Iz angleščine prevedla Zora Filipič

F E D O R G R A D I Š N I K

ZGODOVINA CELJSKEGA GLEDALIŠKEGA ŽIVLJENJA

(Nadaljevanje)

Pri petju odlikovala se je naša primadona gdč. Vrečerjeva (Nana), katere divni glas smo kaj radi poslušali tudi v Črnem grabnu. In Rajtuzen je zbijal v njem šale — ta prekanjeni konjski tat Obloški Tonček (g. dr. Karlovšek). Tudi obrazi našemljenih rokovnjačev s svojimi čednimi ljubnicami so se z nami smejali! Poleg tega prizora je vobče ugajal prizor med Mozolom in hlapcem Francetom (g. Terček), ki je bil jako lepa, popolnoma nova figura — in pa oni prizor mladih vojakov, ki so na občno željo morali svojo koračnico še enkrat zapeti. In kako so korakali ti vojaki! Posebno oni, ki je pri vhodu najzadnji mogočno in široko korakal kakor petelin! In v salonu se je elegantno vedla gospa Poljakova (g. dr. Karlovškova) tokrat kot ljubeča mati in mnogoizkušena žena. Rezika (gdč. Cizeljeva) ji je bila družica, lepa in simpatična igralka. Njen ljubimec, oskrbnik s Kolovca Štefan Poljak je pa bil sicer jako dober, pa malo preveč razburjen. Jako dobro je igral dr. Burger (g. Golar). Z njegovim častiljivim kretanjem in primernim glasom je bilo občinstvo zelo zadovoljno. Sodnik Gavrič sicer ni imel velike vloge — pa g. Rebek ga je dobro dal, seveda mu je bolj pristojala maska Tomaža Velikonje. Tudi ostali sodelujoči, tako gdč.: E. Dobrškova (Hudmanova Jera), S. Cizeljeva ter gg. Makovec (Bojec), Dobršek (Urh Telečnjakar), Cvetkovič, Gregorec (Rakovec) itd. ter ves pevski zbor, so častno rešili svoje vloge in je bil vtis cele igre jako ugoden in harmoničen. K uspehu je pripomogla mnogo vrta naša godba s svojim kapelnikom g. Korunom. Pričakujemo, da se bo v kratkem igra ponovila. Da bo umetni in gmotni uspeh reprize tak, kakor je bil tokrat, je dramatično vodstvo sigurno.«

Repriza je bila dne 6. aprila 1902 in je bil uspeh zopet prodoren. »Domovina« je pisala: »Rokovnjači«, ki so se uprizorili v nedeljo drugič na našem odru, so zopet dosegli sijajen uspeh kakor ob prvi uprizoritvi. Občinstva je bila polna dvorana, kar poudarjamo z zadovoljstvom: to je znak, da so se začeli tudi širši krogi intenzivnejše zanimati

za naš napredek, to je znak, da so prišli do prepričanja, kako važno nalogo v prosvetnem in narodnem oziru ima naše gledališče, slednjič pa je to tudi dokaz, da imamo mi v Celju bodočnost. Igralo se je splošno v istini dobro ter je bilo občinstvo izredno zadovoljno s predstavo. Imeniten tip gorenjskega pijančka in dobrovoljčka nam je podal v Mozolu g. Salmič, dovtipnega Rajtguzna je karakteristično pogodil g. dr. Karlovšek. Polonico je igrala gdč. Jela Sernečeva in prav tako so ostali, kakor gospa dr. Karlovškova, obe gdč. Cizeljevi, gdč. Dobrškova ter gospodje Spindler, Dobršek, Rebek, Terček, Golar, Gregorc ter Fabiani, vsi drugi splošno ugajali. Gdč. Vrečerjeva pa je pela prekrasno, tako v rokovnjaškem taboru kot Nona in v drugem dejanju je ljubeznivo priskočila na pomoč ter pela pesem »Zora vstaja, dan se dela«, za kar zasluži še posebno pohvalo. Mladi vojaki so zopet nastopili korenjaško in se izkazali prav vrle pevce. Tako smo bili vobče povsem zadovoljni in zdaj le željno in z nestrpnim zanimanjem pričakujemo nove predstave, ki naj nallk zadnji vplete nov lovorjev list v zgodovino našega dičnega »Pevskega društva«.

Že dr. Ravnihar je z vso svojo veliko energijo strmel za tem, da ustanovi v Celju stalno gledališče, ki bi nudilo celjskim Slovencem v rednih sezonah gledališke predstave na dostojni umetniški višini. Dobro se je zavedal, da le stalne slovenske gledališke predstave morejo konkurirati nemškemu mestnemu gledališču ter da more le kvaliteta pritegniti občinstvo in ga odvracati od obiska nemških predstav. To pa je bilo težko delo. Treba je bilo ustvariti vse tako rekoč iz nič. Igralce je moral iskati od moža do moža za vsako predstavo posebej in ko je imel za igro končno zasedbo pripravljeno, je pri prvih vajah spoznal, da ta ali oni igralec pri najboljši volji ne bo ustrezal. Torej — prezasedba, vzeti mu vlogo in jo dati drugemu. Kaj se to pravi pri ljudeh, ki za svoje delo ne prejema nobene nagrade, je razumljivo — zamera in užaljenost, ki je v kolektivu, katerega sestavljajo sami prostovoljci, neverjetno nalezljiva bolezen. Na razpologo ni imel pri svojem gledališču niti najprimitivnejših osnovnih sredstev: niti kulis, niti pohištva, niti garderobe, niti tehničnega osebja, niti denarja... Razen tega je bila gospodar dvorane, v kateri so se vršile predstave, Posojilnica, ki je bila neizprosna na stališču, da je treba vsako uslugo plačati.

Takšne so bile takrat razmere, ki se niso izboljšale niti potem, ko je prevzel vodstvo slovenskega gledališča Rafko Salmič. Uvidel je, da se personalne zadeve celjskega gledališča še dolgo ne bodo mogle predrugačiti, ker za poklicno gledališče v Celju še ni bilo niti najosnovnejših pogojev. Toda ker je slovensko gledališče v Celju neobhodno potrebna kulturnopolitična institucija, ne preostane drugega, kot da z vsemi sredstvi in z največjimi osebnimi žrtvami skušamo to institucijo ne samo ohraniti, temveč od sezone do sezone v vsakem pogledu dvigati njeno kvaliteto.

Salmič je prišel v Celje kot obrtnik. V Ljubljani je že zgodaj nastopal kot igralec tamkajšnjega slovenskega gledališča. Kot urarski vajenec in pozneje pomočnik je sodeloval pri predstavah, ki jih je prirejala ljubljanska Čitalnica v starem gledališču, ki je pogorelo leta 1887.

CELJSKA TISKARNA

Celje

**Kolektiv Celjske tiskarne
v Celju Vam je pripravljen
pomagati pri Vašem delu**

NAROČAJTE DELA TISKARSKE IN
KNJIGOVESKE DEJAVNOSTI, KA-
KOR TUDI RAZNE STAMPILJKE PRI
NAS IN GOTOVO BOSTE TAKO
GLEDE CENE, KAKOR IZDELAVE
ZADOVOLJNI / OPOZARJAJTE NAS
NA NASE NEPRAVILNOSTI, DA NA-
SE DELO SE IZBOLJSAMO IN VAS
V VSEM ZADOVOLJIMO / NARO-
ČILA SPREJEMA: CELJSKA TI-
SKARNA, CELJE, TRG V. KON-
GRESA ST. 5 / POŠTNI PREDAL 33

TELEFON 23-75

Kam po predstavi?

V GOSTILNO

na kramljanje
o b kozarcu
istrsko črnine

VINO KOPERI

**TOVARNA
TEHTNIC
CELJE**
Mariborska c. 1

Izdeluje:

Vagonske tehtnice do 160 ton nosil.
Vagonetske tehtnice
Mostne tehtnice
Skladiščne tehtnice
Decimalne tehtnice
Kuhinjske tehtnice

Mlinsko industrijo opozarjamo na izdelavo „SILOS“ tehtnic • Zahtevajte ponudbe!

*Veletrgovina z alkoholnimi
in brezalkoholnimi pijačami*

Poskusite enkrat
naše izdelke in
ostali boste naš
stalni odjemalec!

Celeia
C E L J E

dobavlja: vino,
pivo, liker, žganje,
mineralne vode itd.

Se želite za mal denar
lepo, dobro in trpežno
obleči od nog do glave?

Potem pridite v trgovini

»HME LJAR« IN »SOLČAVA«

V CELJU

in zadovoljni boste

Da boste imeli v življenju uspeh
se nenehno izobražujte!

Na zalogi imamo strokovno in poljudno
znanstveno literaturo, s katero se lahko
v vsaki stroki izobrazite in izpopolnite
svoje znanje.

Za Vašo knjižnico izdajamo knjige slo-
venskih pisateljev in pesnikov, knjige sve-
tovnih klasikov, sodobno politično litera-
turo, revije, časopise, slovarje itd.

DRŽAVNA ZALOŽBA SLOVENIJE

Podružnica I ○ Celje, Trg V. kongresa 3

Podružnica II ○ Celje, Stanetova 10

Po predstavi

Das vabi na prigrizek in pristno kapljico
.....
RESTAVRACIJA OJSTRICA

Volna

CELJE

velika izbira
odlična kvaliteta
lepi vzorci
nizke cene

NAROČAJTE IN BERITE

Savinjski vestnik

GLASILO SOCIALISTIČNE ZVEZE DELOVNIH LJUDI MESTA CELJA, OKRAJEV CELJE - OKOLICA IN ŠOŠTANJA

Celje — Titov trg 1 — Telefon 20-07

ki Vas poleg lokalnih vesti točno obvešča o gledaliških predstavah, priobčuje najboljše kritike pred vsemi listi o delu Mestnega gledališča. Če še niste, naročite »Savinjski vestnik«, ki bo prej ko slej postal Vaš nepogrešljiv list v družini in službi

Obiščite veleblagovnico

LJUDSKI MAGAZIN CELJE

kjer boste solidno postreženi z najrazličnejšim in kvalitetnim blagom po zelo ugodnih cenah

CINKARNA CELJE

Telefon: 20-81 in 20-82

nudi za domači trg in izvoz:

surovi cink	97.80% Zn
cinkov prah	97 % Zn total
fini cink	99.75% Zn
redestilirani cink	99.85% Zn
rafinirani cink	98.70% Zn
cinkova pločevina	
avtotipijske in offset plošče	
cinkove protektorje za kotle	
cinkove pralnice valovite	
cinkovo belilo	
žvepleno kislino	60° Bè

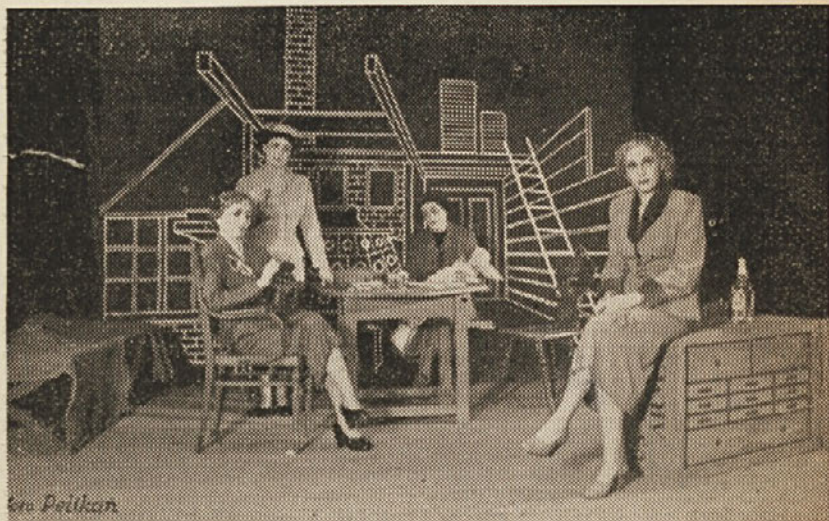
Cenjene stranke opozarjamo, da vršimo usluge z valjanjem svinca, kositra, antimonovega svinca in srebra

Pozneje je nastopal v novem posloppju in se je nameraval povsem posvetiti igralskemu poklicu. Kot gojenec dramatične šole velikega umetnika in gledališkega pedagoga Ignaca Borštnika je vzljubil gledališče z vsem ognjem svojega mladega srca. Tega mladega, temperamentnega entuziasta je spoznal dr. Ravnihar in pregovorila sta ga z dr. Ivanom Dečkom, da se je odločil za Celje.

Prišel je s Franom Perdanom, ki je bil pred svojim prihodom v Celje član ljubljanskega Deželnega gledališča. Perdan v Celju ni vzdržal dolgo — videli smo, da ga celjsko občinstvo kot obrtnika ni dovolj podpiralo in ker njegovo delo pri gledališču ni bilo plačano, se je vrnil v Ljubljano.

Salmič je ostal. Tudi njemu ni bilo z rožicami postlano, tudi on se je moral leta in leta boriti za golo eksistenco, toda njegova ljubezen do gledališča je bila tako goreča in velika, da je kljub vsemu vztrajal in ostal.

Ko je prišel Salmič v Celje — 4. aprila 1899 — ni bil star niti trideset let. Bil je orjaške postave, pravi sin kršnega Krasa, vedno eleganten in ljubezniv, odličen družabnik in pevec, šaljivec in kavalir — kakor ustvarjen za voditelja takega zavoda kot je bilo slovensko gledališče v Celju. Včasih je bil nekoliko robat in zadirčen — posebno kot režiser je pri gledaliških vajah dostikrat kar žaljivo nastopal napram igralcem. Toda čudno — Salmiču ni nikdo zameril, še igralko so kar potrpežljivo prenašale njegove, včasih ne posebno kavalirske izbruhe. Vsak tak iz-

F. Ustinov: »Ljubezen štirih polkovnikov« — Na sliki: N. Sirnikova, M. Horvatova, M. Goršičeva in Z. Červinkova

bruh je znal že v prihodnjem trenutku tako ublažiti, da je imel prizadeti vtis, da je bilo vse skupaj le šala. In vaja je tekla v najlepšem razpoloženju.

Celje je bilo tiste čase mesto, v katerem je nemškutarstvo dvigalo svojo glavo tako visoko kot v nobenem drugem spodnještajerskem mestu. Dasi je uradno ljudsko štetje izkazovalo tretjino Slovencev in je bila že najbližja okolica povsem slovenska in tudi dovolj zavedna, je bila nemška gospoda v mestu izredno naduta in brezobzirna. Slovenci so se morali za vsako postojanko posebej trdo boriti. Na utrakvistični nižji gimnaziji je padla celo dunajska vlada. Boj za vsako obrtniško koncesijo, za vsakega uradnika, za vsakega slovenskega otroka ob vstopu v šolo! Poulični napadi in demonstracije ob slovenskih prireditvah, ovire povsod, kjer si je naš živelj utiral pot pod vodstvom dr. Dečka in drugih! Bili so to časi, ko je Slovenec v Celju moral imeti tudi krepko pest. Rafko Salmič je bil v družbi Ivana Rebeka, Smertnika in Benčana strah in trepet celjske poulične drhali. Marsikaj je celjskim nemškutarjem vrnil milo za drago, največkrat z obilnimi obrestmi. Bil je vsikdar in povsod mož na svojem mestu. Lahko se reče, da je že njegovo ime samo najznačilnejši znak te lepe dobe v kulturnem in narodnem razvoju slovenskega Celja. Ko so Čehi obiskali Celje, so nemškutarji z izdatno pomočjo pretepaških čet iz drugih krajev in celo iz Gradca navalili na Narodni dom, a so bili odbiti. Takrat je bil Salmič trikrat ranjen. Leta 1908 se je udeležil skupščine CMD in spopada v Ptujju. Kmalu nato je v sokolskem kroju nosil Lundrovo krsto ob pogrebu v Ljubljani. Udeležil se je telovadnega zleta v Sofiji leta 1910 ter je ob tej priliki obiskal Beograd, Varno, Burgas in Carigrad v družbi s Čehi. Kot dolgoletni predsednik Celjskega pevskega društva je vodil zbor, ki je štel nad 80 pevcev, na razna uspešna gostovanja, tako tudi v Zagreb.

Ob izbruhu prve svetovne vojne je Salmič vpriči svoje rodbine slovesno prisegel, da Avstriji ne bo nikoli služil. To prisego je pošteno in dosledno držal. Ob osvoboditvi leta 1918 je prevzel predsedstvo celjske narodne straže. Kdo bi mogel opisati zmagoslavje Salmičevega srca v dneh, ko se je zrušilo nemškutarsko Celje in so v njem svobodno zavihrale narodne zastave! Za svoje velike zasluge v kritičnih dneh prevrata, ko so mesto pasirale mase umikajočih se avstrijskih bojnih trum, mu je slovenska narodna vlada izrekla posebno zahvalo.

Po prevratu je šlo za to, kdo naj izpregovori prvo našo besedo na odru dotlej nemškega mestnega gledališča. Da ni bilo zamere, so bili povabljeni Zagrebčani, ki so v hrvaškem jeziku uprizorili Nušičevega »Kneza od Semberije«. (Glej Fran Roš: Ob 60-letnici celjskega narodnega borca Rafka Salmiča, »Jutro«, 12. septembra 1930, štev. 217)

Takšen je bil mož, ki je po odhodu dr. Ravniharja prevzel vodstvo celjskega slovenskega gledališča. Njegova nečakinja (hčerka Salmičeve sestre) Gabrijela Petrovičeva nam je sporočila nekaj podatkov iz Salmičevih otroških let, ki nam dokazujejo, da se je že zelo zgodaj ukvarjal z gledališkim umejstvom.

Salmičev oče je bil trgovec v Postojni. V domači hiši sta se stalno glasila godba in petje. Saj je bil stari oče kapelnik vojaške godbe, ki ga je odlikoval sam Radecky v Padovi, pa tudi oče je bil muzikalno naobražen. Tako je mali Rafko že kot otrok nastopal pri domačih za-

bavah in spevoigrah. Oče si je želel, da bi njegov sin prišel do lažjega kruha, zato ga je dal v Ljubljano v gimnazijo, kjer je bil učni jezik nemški. V mladem Rafku se je začel buditi revolucionarni duh: le zakaj bi se moral učiti nemški? Neke počitnice je povedal očetu, da se ne bo vrnil v šolo, da nemščine ne mara in, da bi bil raje obrtnik kot študiran gospod. Ko je oče sprevidel, da je vsak ugovor zaman, se je končno udal in preskrbel sinu mesto urarskega vajenca v Ljubljani. S tem se prične Salmičeva gledališka pot. Leta 1885 se je seznanil z Antonom Cerarjem Danilom, ki ga je pripeljal z Antonom Verovškom v dramatično šolo Ignacija Borštnika. Postal je pravi gledališki »obsedenec«. Vsako prosto uro je uporabljal za šolo in gledališče. Nekoč ni imel denarja za vstopnino — ni dolgo premišljeval: prodal je svoje posteljno perilo in situacija je bila rešena. Seveda doma ni izostal krik in vik — toda Rafko je bil kljub vsemu za denar, ki ga je dobil za posteljnino, ne samo enkrat, temveč celo večkrat v svojem ljubem gledališču.

V počitnicah je prihajal na dopust v Postojno. To so bili zanj in za postojnsko mladino naj srečnejši dnevi. Prvo, kar je storil v počitnicah, je bilo to, da je zbral okrog sebe fante, jih vadil v deklamiranju in petju ter pred odhodom v Ljubljano uprizoril s tem svojim »ansamblom« gledališko predstavo na vrtu zadaj za očetovo hišo proti vstopnini enega krajcarja.

P. Ustinov: »Ljubezen štirih polkovnikov« — Prizor iz III. dejanja —
M. Jerajeva, N. Božičeva, J. Škof in M. Brezigar

Prvi nastop Rafka Salmiča v Ljubljani je bil 4. decembra 1. 1887 v Morrejevem »Revčku Andrejčku«. Igral je hlapca Šimna pod psevdonomom Samič — Salmič sam je povedal Franu Rošu (glej »Jutro« 1930, štev. 217), da je prvič nastopil že prej v Gogoljevem »Revizorju«, kar se pa iz shranjenih lepakov ne da ugotoviti. Mogoče pa je, da je nastopil kot statist šele pri reprizi »Revizorja«, ki je bila 7. oktobra 1888.

Borštnikova dramatična šola je imela svoj prvi javni nastop dne 26. januarja 1888 z veseloigro »Mutec«. V tem komadu je Rafko Salmič nastopil kot sluga Luka. S tem nastopom se prične Salmičeva pot v teatru. V sezoni 1887-88 je možno iz ohranjenih lepakov ugotoviti osem Salmičevih nastopov, v sezoni 1888-89 pa je nastopal le pri ponovitvah.

Leta 1888 je bil potrjen k vojakom in je služil pri topničarskem polku v Gradcu. Kakor je Salmič sam pripovedoval Franu Rošu (glej omenjeni članek v »Jutru« 1930) je po vojaščini odšel v Postojno, kjer je ostal nekaj let, ki so mu ostala v najlepšem spominu. Tedaj je na Krasu cvetelo rodoljubno življenje, vrstile so se družabne, gledališke, pevske, sokolske prireditve. In povsod: v Postojni, v Sežani, Trstu, Ilirski Bistrici, Št. Petru, Cerknici, Ložu in Prezidu je sodeloval Salmič v pevskih in dramsko-humorističnih solo nastopih. Te dobe Salmičevega delovanja se mi doslej še ni posrečilo podrobneje ugotoviti, ker kljub neštetim pismenim in osebnim urgencam pri še živečih Salmičevih znancih iz tedanje dobe nisem prejel nobenih podatkov. Gotovo je le to, da je v sezoni 1896-97 sodeloval v deželnem gledališču v Ljubljani kot gost, in sicer trikrat v treh različnih komadih: v Laubeojevi burki s petjem v treh dejanjih, »Sadrov kipec« v vlogi kiparja Bellinija, v Offenbachovi opereti »Lepa Helena« v vlogi Ahila in kot bojar v »Valenski svatbi«. Iz poročila »Slov. naroda« z dne 4. februarja 1897 je razvidno, da je bil to sezono redni član slovenskega gledališča v Ljubljani. Poročilo pravi: »V tej igri (»Sadrov kipec«) nastopi v važni komični vlogi prvič novi član slovenskega gledališča g. Salmič, kateri je doslej pri raznih diletantskih predstavah pokazal nenavadno nadarjenost za komično stroko, tako da je morda naše gledališče z njim pridobilo izvrstno moč. Umevno je, da se občinstvo zelo zanima za prvi nastop g. Salmiča.«

»Slov. narod« od 6. februarja 1897 pa poroča: »Glavna pozornost je bila seveda skoncentrirana na g. Salmiča, kateri je igral hvaležno vlogo kiparja Bellinija. Ako se uvažuje, da je g. Salmič začetnik, potem se mora priznati, da je pokazal naraven talent, kateri se gotovo razvije, če se bo g. Salmič marljivo učil in vadil.«

Dne 4. aprila 1899 je prišel torej v Celje in od tega dne dalje nastopal pri vseh prireditvah pod režijo dr. Ravniharja in Franca Perdana, po Ravniharjevem odhodu pa je postal centralna osebnost celjskega gledališča in je to mesto obdržal vse do leta 1919.

Salmič ni bil samo režiser in najvidnejši igralec celjskega gledališča, temveč je postopoma pričel organizirati dotlej povsem priložnostni diletantski oder v kolikor toliko redni gledališki zavod. Uredil je garderobo, za katero je bil določen poseben član CPD, ki je moral voditi evidenco o vsakem nabavljenem komadu in je moral o stanju garderobe in o njeni vsakokratni vrednosti poročati na občnem zboru društva. — Prav tako je uredil društveni arhiv s katalogizacijo vseh knjig, vlog in

notnega materiala. Posebno važnost je posvetil tehnični službi. Nastavil je stalnega suflerja, uredil biljetersko službo ter službo odrskega mojstra in ostalih odrskih delavcev. Z brivcem F. Kapusom je sklenil pogodbo gledališkega lasuljarja in maskerja. Zanimivo je, da je imel s Kapusom stalne neprilike. Kapus je opravljal svoje delo skrajno površno in se tudi glede domenjenga honorarja ni držal pogodbe. Prišlo je tako daleč, da je Salmič leta 1902 za »Rokovnjače« angažiral znanega gledališkega maskerja Hollya iz Brežic in tako dokazal Kapusu, da nikakor niso navezani samo nanj. Ta Salmičeva taktična poteza je odlično uspela: odslej je Kapus v vsakem pogledu vršil svojo službo v redu. Čim so razna društva iz Celja in okolice videla, da ima celjsko gledališče že približno urejeno garderobo raznih kostumov, so se začela obračati na CPD s prošnjami za izposojanje kostumov. Na Salmičev predlog pa je bil dne 12. septembra 1902 sprejet sklep, da se od tega dne dalje nikomur več ničesar ne izposoja, kar je bilo objavljeno tudi v »Domovini«. Pri gledaliških vajah je Salmič uvedel najstrožji red in so se morali vsi sodelujoči najrigoroznejše držati tozadavnega pravilnika in se pokoravati odredbam režiserja. Skraja je prišlo večkrat do neijubih in včasih kar dramatičnih nastopov med igralci in režiserjem, toda Salmič je znal vedno ubrati pravo pot, da se je zadeva končno poravnala v obojestransko zadovoljnost.

V skrbi za igralski kader, brez katerega ni gledališča, je uporabljal kar revolucionarna sredstva. Na vse slovenske trgovce, obrtnike, odvetnike in druge pridobitnike Celja je naslovil apel, da naj nameščajo samo take ljudi, ki bodo sposobni aktivno delovati pri Celjskem pevskem društvu kot pevci ali igralci. In miroval ni prej, dokler svoje zamisli ni vsaj v glavnem uresničil. Tako se mu je posrečilo, da je v teku let imel po vseh celjskih pisarnah, trgovinah in obrtnih delavnicah ljudi, ki so bili stebri slovenskega gledališča v Celju. Ivan Spindler in Bruno Rotter v Hribarjevi tiskarni, Lojze Terček v Mohorjevi, Mirko Meglič in Jožica Gregorinova v Posojilnici, dr. Štiker, dr. Koderman, Zwitter, dr. Kukovec, dr. Gosak itd. v odvetniških pisarnah, Miloš Štibler, Ivan Prekoršek in drugi: vsi ti so dobili svoja mesta v glavnem na podlagi Salmičevega apela.

Pred pričetkom vsake sezone je organiziral za začetnike gledališke tečaje, v katerih je po vzgledu Borštnikove dramatične šole poučeval mladi naraščaj o temeljnih načelih gledališke umetnosti.

Videli smo, da je to Salmičevo gledališko-vzgojiteljsko delo kaj kmalu rodilo uspeh. Ko je leta 1901 odšel dr. Ravnihar iz Celja, je imel Salmič že tako kvaliteten igralski zbor, da je z njim lahko uprizarjal za takratne prilike najzahtevnejše gledališke predstave. Z »Desetim bratom« in z »Rokovnjači« je vsekakor dokazal, da ima celjsko slovensko gledališče igralce, ki ne zaostajajo v ničemer za ljubljanskimi. Z uprizoritvijo teh dveh Govekarjevih ljudskih iger pa je Salmiču uspelo še nekaj več: razgibal je vso celjsko okolico, da, vse Spodnje Štajersko in zlasti kmečko ljudstvo je trumoma polnilo veliko dvorano Narodnega doma. Bilo je to za tiste čase veliko politično dejanje, ki so ga morali tudi Nemci s strahom priznati v svojem glasilu »Deutsche Wacht«.

S pritegnitvijo širokih kmečkih in delavskih množic, pri čemer mu je bil glavna opora Ivan Rebek kot predsednik Slovenskega delavskega podpornega društva, je Rafko Salmič dosegel gotovo enega svojih največjih politično-vzgojnih uspehov. Toda to mu ni bilo dovolj. Trdno je bil prepričan, da je najvažnejša naloga previdne in dalekovidne narodne politike *vzgoja mladine*, ki je poklicana, da bo jutri prevzela vodstvo in narodne dolžnosti sedanjega pokolenja. Zato je navezal najtesnejše prijateljske stike s slovenskim dijaštvom, ki ga je visoko spoštovalo, vsled česar so ga imeli radi kot svojega očeta. Nemški profesorji celjske gimnazije so delali med dijaštvom veliko propagando za obisk nemških predstav v mestnem gledališču in so zlasti na slovenske dijake skušali vplivati, da bi hodili k nemškim predstavam. Salmič je paraliziral ta maneuver s svojevrstno taktiko. Kot predsednik dramatičnega odseka Celjskega pevskega društva je izročil za vsako slovensko predstavo v Narodnem domu profesorju Suhaču za višjo in profesorju Kožuhu za nižjo gimnazijo vsakemu določeno število brezplačnih vstopnic za tiste dijake, ki nimajo sredstev, da bi si plačali vstopnino. Obenem je bil na njegov predlog sprejet v društvu sklep, da se vsako leto enkrat uprizori po ena gledališka predstava, katere čisti dobiček naj bo namenjen »Dijaški kuhinji«.

Prva taka predstava je bila 22. junija leta 1902, in sicer šaljiva spevoigra »*Godbena poskušnja*«, ki je imela v nabitto polni dvorani s Salmičem v glavni vlogi velik uspeh.

Na 16. odborovi seji dne 17. oktobra 1902 je bila glavna točka razgovor o novi gledališki sezoni. Na predlog Ivana Spindlerja je bil soglasno sprejet sklep, da se sezona otvori s Finžgarjevo ljudsko igro »*Divji lovec*«. Ker pa so se pogajanja z uredništvom revije »*Dom in svet*« kot pisateljevim zastopnikom in skladateljem Lavoslavom Pahorjem zavlekla, so uprizoritev »*Divjega lovca*« odložili na pozneje in na seji dne 11. novembra sklenili, da otvorijo sezono 1902-03 dne 30. novembra z ljudsko igro »*Brat Martin*« (Karl Costa) v prid »*Dijaški kuhinji*«. Dne 9. novembra so ponovili spevoigro »*Godbena poskušnja*« na akademiji »*Društva notarskih in odvetniških uradnikov*«. Ugotovljeno je bilo, da je društvena garderoba v velikem neredu, zato so sklenili nastaviti *stalnega garderoberja*, katerega dolžnost bo skrbeti, da bo obleka presušena, osnažena, zašita in zlikana ter ob vsaki predstavi za vsako posamezno osebo pripravljena po naročilu režiserja. Garderober mora biti tudi pri vsaki vaji navzoč in pripravljen, ako ga je treba poslati sem in tja s kakim vabilom. Kot takega se sklene nastaviti g. Potočnika z mesečno plačo 5 Kr do preklica.

Otvoritev sezone je bila dne 30. novembra z »*Bratom Martinom*«. O predstavi je poročala »*Domovina*«:

»Nedeljska predstava je prav lepo uspela. Ne moremo si kaj, da ne bi poročali obširneje, kajti odkritosrčno povedano, bili smo presenečeni. »*Brata Martina*« smo videli že na drugih pozornicah, kjer ga niso predstavljali diletantje, ampak prve moči dotičnih pozornic in reči moramo, da stoji naša nedeljska predstava na isti višini, kakor one druge. Vsa čast našim diletantom! Uloge so bile malo drugače razdeljene, kakor pri predlanski vprizoritvi. Spoznali smo nekaj popolnoma novih moči, katere so nam s prvim svojim nastopom pokazale, da smemo upati

od njih še lepega užitka. V prvi vrsti Ciliko gospice Gregorinove (Mirka). Gospica Gregorinova je v nedeljo prvič stopila pred občinstvom. Osvojila si ga je takoj. In res, igrala je tako neprisljeno, živahno in ljubko, da ji moramo le čestati, in to ne samo nji, temveč v tem večji meri prireditelju predstave, »Celjskemu pevskemu društvu,« da je dobilo v gospici Gregorinovi tako krasno moč, in celemu slovenskemu občinstvu celjskemu, da ima priliko zahajati k predstavam, ki so v rokah takih moči. In kaj naj rečemo o gospici Baševi, katera je obče znana kot naša najboljša ženska moč? Njena igra je bila tako dobro premišljena in do skrajnosti fino izvedena, da si naravnejše Urške ne moremo misliti. Isto moramo priznati gospicama Dobrškovima. I onidve sta v svojih, sicer nehvaležnih vlogah pokazali, da sta takorekoč rojeni za oder. Vsa čast jima! »Brat Martin« g. Salmiča je bil takšen kakor ga smemo pričakovati samo od njega. »Črviček je bil izboren. G. Korošec, ki nam je izpočetka tako strahoprtnega, končno pa nad vse prijetnega krojača podal v dejanskem posnetku, da smo ga res morali občudovati, celo naše priznanje. Isto velja o Kremenju našega starega znanca na celjskem odru, g. Spindlerja. Manjše vloge so bile vse v dobrih rokah. Pohvaliti moramo g. Rebeke, g. Dobrška, g. Fabijana, posebno pa novo moč »Pepeta«, ki je bil pravi original. Krasen je bil Gornik v svoji vlogi. Ponavljamo pa še enkrat, da želimo, da bi mogli biti v prihodnje tudi z obiskom tako zadovoljni, kakor smo z igro, kajti kaj nam pomaga najboljše vprizorjena igra, ako je dvorana napol prazna, kakor je bila v nedeljo. In prav čudimo se. Ako že naši ljudje pomagajo polniti nemško gledališče pri najslabših operetnih poskusih, potemtakem bi pač smatrali za njihovo dolžnost, da se odzovejo vabilu domačega društva in napolnijo domačo dvorano. Torej to onim, za katere je namenjeno.«

Na prihodnji seji, ki je bila dne 3. decembra 1903 so obravnavali samo pereča gledališka vprašanja. Blagajnik Ivan Spindler je poročal, da je predstava »Brata Martina« kljub slabemu obisku vrgla 60 Kr 89 vin čistega dobička, ki se izroči vodstvu »Dijaške kuhinje«. Lastnica dvorane »Celjska posojilnica« terja ponovno, da se poravnajo dolgi v znesku 200 Kr. Na blagajnikov predlog so sklenili prositi »Posojilnico«, da ta dolg spričo kulturno-politične vloge, ki jo opravlja Slovensko gledališče, v celoti briše. Obenem je Spindler izjavil, da je bil od več strani opozorjen na to, da so igralci skrajno malomarno maskirani. Treba je frizerja Kapusa pismeno pozvati, da lepše maskira in da si preskrbi moč, ki bo tega posla popolnoma večča, sicer bi bili primorani, namestiti drugega maskerja. Obenem se mu priporoča, da se proti igralcem prijazneje in vljudneje vede, kot doslej.

Prihodnja predstava bo 21. decembra 1902 in sicer »Rokovnjači«, premiera Finžgarjevega »Divjega lovca« pa se določi na 2. januar 1903.

Pred vprizoritvijo »Rokovnjačev« je objavila »Domovina« naslednji značilni članek o celjskem gledališču: »Neumorno delujoče 'Celjsko pevsko društvo' priredi v nedeljo dne 21. decembra svojo drugo letošnjo predstavo, 'Rokovnjače'. Kdor je videl 'Rokovnjače' na celjskem odru, mora priznati, da se ta jako priljubljena igra malokje tako dovršeno uprizarja, kakor ravno v Celju. Merodajne osebe so to priznale in celo pisatelj sam, ki je dramatiziral ta umotvor Jurčičev, se je izrazil, da

celjski 'Rokovnjači' nikakor ne zaostajajo za ljubljanskimi. Reklo se nam bo morda, da preveč hvalimo, ali kar je res hvale vredno, se mora pohvaliti in to tembolj, ker naši igralci žrtvujejo sami sebe, svoj prosti čas v zabavo drugim, drugim v korist in njihov trud ni plačano, temveč pravo pravcato domoljubno delo, ako je količjak resnice na tem, da je gledališče obenem ljudsko izobraževališče. Režiser naših predstav g. Salmič bi mogel povedati, kaj se pravi v Celju prirejati slovenske predstave, ako bi ne bil preskromen in bi ne imel on in njegovi sotrudniki malo vzvišenejšega cilja pred očmi, kakor ono betvico gledališke hvale in slave. Ne, našim igralcem ni za par mahljajev s kadinico, ampak prepričani so, da jim je oder torišče, na katerem vrše po svoje narodno dolžnost. In ker je pošteno, zato jih hvalimo, in ne samo zato, ker jo sploh vrše. Našim igralcem se ni treba bati kritike, nepristranska kritika jim mora priznati, kar jim gre, zato bomo tudi odslej hvalili dobro in grajali, kar se nam bo zdelo slabega in prepričani smo, da bo to našemu gledališču le v korist, nikoli pa v škodo.»

O sami vprizoritvi pa je poročevalec »Domovine« pisal: »Rokovnjači« so uspeli tako, kakor je bilo pričakovati. Ne bomo na dolgo in široko govorili. Igra je dovolj znana in vsakdo, ki je bil pri zadnji predstavi, je gotovo izpredvidel, da se je vprizorila kar najboljše. Uloge so bile v spretnih rokah in potem takem je uspeh gotov. Glavna uloga ali vsaj najkarakterističnejša in to je gotovo Blaž Mozol, je ena najboljših, ako ne najboljša uloga našega režiserja gosp. Salmiča, in če rečemo, da je bil g. Salmič poleg tega tudi prav dobro razpoložen, mislimo, da je dovolj rečeno. Polonica gospica Sernečeva je bila ljubka, pristna gorenjska Polonica. Želeti bi bilo, da nas gospica še večkrat razveseli s svojim nastopom. Isto moramo reči o drugih ženskih ulogah. Gospa Karlovškova je bila v resnici prava ljubeča mati, na katere obrazu smo čitali prav jasno izražena čustva veselja in žalosti. Gospica Marica Cizeljeva je bila zaročenka, kakršno bi si vsak želel. Gospica Dobrškova je imela zopet nehvaležno ulogo, ali pokazala je, da se tudi iz take uloge da napraviti kaj, ako je v dobrih rokah. Sicer naj bi pa gospica kdaj sprejela kako daljšo ulogo, kjer bi se ji dala prilika, da laže in uspešneje razvije svoje zmožnosti. In končno naša Nena! Gospica Vrečerjeva je že tako priznana igralka in pevkva, da ji je naša pohvala popolnoma nepotrebna. Igrala in pela je kakor se moremo nadejati le od nje. Uloge so bile kakor smo že rekli vse v dobrih rokah in upamo, da nam igralci ne bodo zamerili, ako jih »obdelamo« sumarično. Gg. Spindler (Nande), dr. Karlovšek (Tonček), Stiker (dr. Burger), Nace (Gavrič), Meglič (komisar), Rebek (Velikonja), Fabiani (Kozobrin) in vsi drugi so bili dobri, boljši, najboljši. In to naj bi zadostovalo za danes.»

Že dober teden po »Rokovnjačih« so na Silvestrov večer dne 31. decembra 1902 uprizorili Rada Murnika burko v enem dejanju »Bucek v strahu«. Bucka je igral Rafko Salmič, njegovo ženo Dobrškova, Špinčiča Ivan Spindler, Marinška dr. Kukovec in barabo Anton Ekar. Razen igre, ki je žela buren aplavz, so bile na programu še razne godbene in pevske točke. Veliko odobravanje je žela skladba Franca Koruna za mešani zbor s spremljevanjem orkestra »Iz naroda za narod«.

Ker bo 15. januarja 1903 redni občni zbor, so sklicali za 10. januar odborovo sejo, na kateri je bilo sprejetih nekaj važnih sklepov, ki naj

jih občni zbor osvoji in potrdi. Predsednik Salmič je predlagal, da se sestavi poseben odsek, ki bo skrbel za pridobivanje novih igralcev za bodočo sezono. Obenem je Salmič prosil, da se mu kot režiserju »pusti nekoliko več prostosti pri igrar in vajah.« Na pripombo Ivanā Spindlerja, da naj imajo h gledališkim vajam dostop samo sodelujoči, je dr. Karlovšek stavil konkretni predlog, s katerim bi bila rešena vsa gledališko-tehnična vprašanja. Nato je bil sprejet repertoarni načrt do konca tekoče sezone. Razpored predstav naj bi bil tale: Dne 1. februarja 1903 »Pri belem konjičku« (Oscar Blumenthal in Gustav Kadelburg), dne 15. februarja »Valvazorjev trg« (Fr. Šamberk) ali »Brez denarja« (Krenn-Lindau), dne 22. marca »Deset deklet« in dne 5. aprila »Deseti brat«.

Na občnem zboru so bili vsi ti predlogi soglasno sprejeti. Važen je bil ta občni zbor zaradi sklepa, da se določi poleg Franca Koruna, ki bo odslej vodil narodno godbo in petje pri gledaliških predstavah, še drugi pevovodja za koncertno petje. Ta predlog so utemeljevali zlasti dr. Schwab, Salmič, dr. Karlovšek in dr. Kukovec, ki je končno predložil resolucijo, da se izvoli za koncertnega pevovodjo skladatelj Anton Lajovec, ki se je zadnje čase naselil v Celju.

Po občnem zboru je »Domovina« pripravljala občinstvo na prihodnjo gledališko predstavo z naslednjim člankom: »Naše gledališče. — Ker nam prihajajo dan za dnem vprašanja o nadaljnjih letošnjih prireditvah gledaliških predstav, ponavljamo še enkrat, da ima CPD za letošnjo gledališko sezono še dokaj lepih komadov na repertoarju, med drugimi tudi eno opereto. Društvo se bo potrudilo, da bo tudi nadalje pri svojih predstavah ostalo na svojem višku, oziroma napredovalo, čemur je najboljši dokaz prireditve operete — nekaj novega za spodnještajersko slovensko občinstvo, katerega dolžnost bo, da se v čim večjem številu udeleži predstav in tako društvu omogoči nadaljno uspešno delovanje. Brez večjih gmotnih sredstev je prirejanje predstav v obsegu, kakor jih prireja »Celjsko pevsko društvo«, nemogoče in v resnici se ima občinstvo zahvaliti za užitek, ki mu ga podajajo predstave ne samo sebi, pač pa društvu in posameznim članom njegovim, ki se duševno in gmotno žrtvujejo v zabavo drugim. Kljub temu, da se pazi na vsak vinar, da se režijski stroški znižajo na minimum, da se pomaga društvu s tem, da nastopajo igralci v lastnih oblekah in vsled tega ni večjih stroškov za garderobo, ali vendar prebitka, vsaj večjega prebitka, društvo nima. Ponavljamo torej še enkrat, da je dolžnost občinstva, da z mnogobrojno udeležbo pri posameznih igrar omogoči društvu nadaljni razvoj, ako želi predstav, kakor jih je imelo dosedaj. — Prihodnja predstava je v nedeljo dne 1. svečana t. l. Upamo, da bo veseloigra »Pri belem konjičku« privabila v »Narodni dom« vse, kar ima kaj zanimanja za našo Talijo. Opozarjamo pa še enkrat slavno občinstvo na priobčeni odlok, da se bodo vrata v dvorano takoj, ko se zavesa dvigne, zaprla in da ostanejo zaprta do konca vsakega dejanja. Igra se začne točno ob napovedani uri.«

O predstavi sami beremo v »Domovini« naslednji dve navdušeni poročili: *Zmagoslavje celjskega slovenskega gledališča.* — Predvčeraj je imelo celjsko igralsko osobje v »Narodnem domu« klovesen dan. Igrala se je igra »Pri belem konjičku« s takšnim uspehom, ki mora z zadošče-

njem in odkritosrčnim veseljem navdajati vse, ki imajo kaj smisla za razvoj narodne drame tudi na Štajerskem. Posamezne diletantinke in diletanti igrali so svojo ulogo s tako, lahko rečemo, umetniško dovršenostjo, da so lahko ponosni s svojimi uspehi oni sami, da si pa lahko čestita vse narodno občinstvo celjsko in sploh spodnještajersko, da je slovenska igra na toliki višini. Igralke gospa dr. Karlovškova in gospodična Gregorinova, Vrečerjeva, Cizeljeva, Doberškova, Kokolova in Magoličeva napravile so vso čast svojim deloma prav težkim vlogam. Igralci gospodje Salmič, dr. Karlovšek, Stiker, Terček, Doberšek, Fabiani, Vrečko in drugi uživali so se v svoje vloge deloma naravnost mojstrsko. Narodno občinstvo udeležilo se je predstave v tako častnem številu, da nam ni treba predstavljati mu posameznih sotrudnikov še posebej, kdor ni videl tokrat, pridi prihodnjič. Po koncu igre bilo je slišati iz vseh ust res odkritosrčno priznanje igralcem in godbi, baš splošna zadovoljnost in izvanredno obila udeležba občinstva bila je pa vsem, ki so žrtvovali obilo dragega časa in truda, da se omogoči družbi umetniški užitek, najlepše plačilo.

Priznanje Salmiču s strani celjskega narodnega občinstva. Isti dan dokazalo je narodno celjsko občinstvo tudi z dejanjem, kako visoko cení razvoj narodne drame v Celju in kolik vpliv pripisuje istemu za narodni napredek v nemčurskem Celju. Poklonilo je gospodu Rafku Salmiču, ki je že nekaj let takorekoč nositelj vsega napredka celjske narodne drame, lep lovorjev venec s trakom in zraven tega še lepo vrednostno darilo kot majhno odmeno za njegove grotne in negrotne žrtve za narodno dramo, za žrtve, ki so nepovrnjlive.

(Nadaljevanje prihodnjič)

G L E D A L I Š K I R A Z G L E D I

Iz pariškega gledališkega tednika, PARIS COMOEDIA, ki ga naše gledališče prejema po posredovanju Francoske knjižnice v Zagrebu naravnost iz Pariza, objavljamo nekaj poročil o najnovejših pariških gledaliških dogodkih. Doslej smo po navadi v GLEDALISKIH RAZGLEDIH objavljali izvlečke iz teh poročil, ali pa smo po podatkih v inozemskem tisku sestavljali informativne in kjer je bilo za to dovolj opore, tudi kritične preglede. Da bi bralcem posredovali stil načina gledališkega poročanja v francoskem tisku, smo se tokrat izjemoma odločili, da tiskamo ta poročila v direktnem prevodu. Upamo, da bo to za bralce zanimiva novost.

Urednik

SHAKESPEARE V MEDRANU

Vsi vedo, da je J. Deat mož drznih ukrepov in odličnih režij... Predno bo odletel v Rio de Janeiro, bo ostal nekaj tednov v Parizu. Toda teh nekaj tednov bo dobro izrabil; gre za »Sen kresne noči«, čarobno Shakespearovo igro, ki jo bodo uprizorili v cirkusu Medrano.

»Načrt mi je pri srcu«, je rekel J. Doat. »Že pred letom mi je P. Arnold prinesel svoj prevod Shakespearovega komada za predstave, ki sem jih imel v Moissacu » v starem samostanu ...«

»Katero pa so značilnosti Arnoldovega prevoda?«

»Velika zvestoba duhu dela. Arnold je ostal zvest Shakespearu... Velika zvestoba je tudi v tekstu! Prozo je prevedel v prozi, verzje v verzih... Pesmi je uglasbil M. Landowski... Rad bi, da bi jih publika ohranila, kakor ohranja napeve te opere ali one operete. Končno je P. Arnold pridral še prolog, medigro — med drugim in tretjim dejanjem — in epilog.

»Vi bi torej radi realizirali sintezo vseh gledaliških sredstev?«

»Da, toda ne da bi hotel kaj dokazati, ne da bi izzval začudenje. Nobenega avantgardizma, nasprotno! Vrteč oder je že star problem...«

»V naši dobi poznamo že Geniera in nekaj poskusov v Združenih državah...«

»Predvsem hočem uprizoriti z največjo natančnostjo Shakespearov Sen, kjer se združujejo najbolj potepuška domiselnost, razvedrilna burka in brezmejna poezija. Vso svobodo mi po mojem mnenju lahko nudi le cirkuška arena.«

»Brez dekoracije?«

»Če hočete! Razen muzike se pravzaprav ne bo videlo nič razen scenskih elementov, ki jih je pripravil Y. Bonnat, n. pr. preprogo, ki ponazarja nizek gozd...«

VRAG BO PRIŠEL NA ODER GLEDALIŠČA MATHURINS

Gledališče Mathurins uprizarja gledališko delo, za katerega je P. Gilson vzel snov iz Chamissove pravljice P. Schlemihl. Uprizorjeno je bilo v radiu l. 1948 z igralci: D. Delorme, S. Reggiani, M. Herrand in D. Lecourtois. Prvo gledališko uprizoritev je doživelo na festivalu v Argersu v preteklem letu v režiji M. Herranda. Če je P. Gilson, romantični poet in direktor programov pri R. T. F., (televizija) vzel isto izhodišče kot Chamisso, so pustolovščine, ki jih mora preživeti Peter neznanke... Vse se začne zvečer, ko predlaga vrag ubogemu Petru to kupčijo:

Mirolus: »Nikoli še nisem opazil sence, ki bi bila slična vaši.«

Peter: »Kaj?«

Mirolus: »Pravim, gospod Schlemihl, da je vaša senca veličastna.«

Peter (ki misli da se šali): »O, doktor, vi pretiravate.«

Mirolus: »Občudujem predvsem tisto senco, kateri vi ne posvečate nobene pozornosti, ki jo s preziranjem mečete po tleh, prav to senco občudujem.«

Peter: »Vržem jo, kamor jo morem; kaj hočete s tem?«

Mirolus: »K načinu, čigar predrznost poznam: vi ste se zanimali za lekcije o čarovništvu. Dam vam jih brezplačno. Nudil vam bom še mnogo več, če boste privolili, da razrešite to čudo.«

Peter: »Predlagam, da se z mano pogodite... Predlagam, da mi odstopite svojo senco...«

Kupčija je sklenjena. Ali bo lahko Peter končno poročil Lisbeth, ki jo ljubi in ki ljubi njega? Nastopajo: P. Oettly, J. Vincy, F. Fleury, M. Chires, C. Nissard, L. P. Vaguer; režijo v stilu »Méliès«, ki si jo je zamislil M. Herrand, vodi J. Marchat.

BLAZNI FESTIVAL

V mali dvorani ulice de la Huchette je gledališče Nouvelle Comédie de Paris uprizorilo igro, ki je sestavljena iz 4 drobnih del, toda iz 4 velikih imen. Edgar Poe: »Izdajalsko srce« v gledališki priredbi A. P. Quincea; J. Schlumberger »Trgovec s krstami«, Sade: »Dvogovor med duhovnikom in umirajočim« in A. Jarry »Autoelette«. Režija: A. Panmach, dekoracija: M. Vauclar, muzika: M. Peresino, I. C. Mascoulier, pesmi, ki vežejo dejanja. Gre torej za celovečerno predstavo, kjer nastopajo: J. J. Aslanian, C. Bobin, C. Categno, M. Meri in F. Trivière.

TRIUMF IN PORAZ

Triumf in poraz — tako bi lahko na kratko povzeli zadnji dramski teden, v katerem sta se druga za drugim rodili: »Škrjanec« J. Anouilha in »Žalna svatba« P. Hériata.

Prednost tedenskega feljtona je v tem, da pušča kritiki čas za premislek. Po nekaj dneh se vtisi prvega trenutka razčistijo, stvari se pojavijo v svojem resničnem reliefu in sodba se okrepi z odlogom, ki ji je dan.

To sem moral povedati, kajti ne morem povsem odobravati niti blaznega navdušenja nekaterih za »Škrjanca« J. Anouilha niti besne obsodbe prav teh za »Žalno svatbo« P. Hériata. Gotovo je, da stojimo pred uspelim in neuspelim komadom. Toda nič ni preprosto; v enem in drugem primeru gre za temperamenta, ki ju je treba opisati. Nič zato, če sem bil v gledališču Montparnasse od veselja često ves iz sebe in da sem v gledališču Comédie — Française mnogo trpel.

ANOUILH

Anouilhov »Škrjanec« je znamenito delo, prvič že samo po sebi, drugič pa zato, ker potrjuje, če je bilo to sploh potrebno, izjemno kvaliteto velike igralko S. Flon; končno pa predvsem zato, ker definitivno označuje osvoboditev avtorja, ki je že dolgo časa zaprt v svojo notranjost. Z vsem tem bi se lahko ponašal. Bilo je v decembru 1946 po »Romeu in Jeannetti«, ko sem naznanil kariero — bil sem gotovo med prvimi — ki so jo objubljali gdč. Flon. Za Anouilha sem bil edini po njegovem delnem uspehu »Colombe«, kjer so bili vendar vidni prvi znaki njegovega novega načina, ki je branil »Valček toreadorijev« in »Medejo«, dva različna in čudovita komada, kjer smo videli vreti na dan to, kar je našemu avtorju toliko časa manjkalo — spoznal je upanje in človeško ljubezen. Tisti, ki so raztrgali »Medejo« in »Valček toreadorjev« so se res morali danes začuditi Anouilhovemu razvoju. Zakaj niso bolje gledali? Bili bi več opazili. Ko sem sinoči zapuščal gledališče Montparnasse, sem slišal izgovoriti besedo »preobrat«; čeprav sem Anouilha

občudoval, sem bil nesrečen v njegovem imenu. Noben termin ne ustreza manj, kar se tiče tega odkritosrčnega moža, ki ni imel koristi od nobenega odkritja v pravem pomenu besede in ki v tesnobi išče samega sebe, kakor se iščemo mi vsi, da bi se sčasoma, toda ne popolnoma našli. V naše veselje bo še dolgo iskal, kajti napredoval bo z novimi deli na svobodni in prostrani poti do vseobsežnosti, kjer se je zdaj angažiral.

Njegov »Škrjanec« je sijajna igra, kjer se mora vzljubiti tisto, kar je čisto, kjer njene vneme in roganja pravilno zvenijo, kjer se popolnoma preda starim in novim demonom, kakor n. pr. historični analogiji (ki je vedno tako nevarna); toda priznal bom, da je bil moj užitek kljub bleščečemu prvemu delu nekoliko prikrajšan. Anouilhov »Škrjanec« dolguje mnogo »Sveti Ivani« Bernarda Shawa. Vem, da se je to zgodilo nehote, toda zgodilo se je. Baudricourt in Cauchon J. Anouilha sta zvesta odgovora na Baudricourta in Cauchona B. Shawa. Tudi Karel VII. Njegove scene so njegove le po živahnosti, milini in porogljivosti. V bistvu pa potrjujejo Shawa, ne da bi kaj pridali. To je v parafrazi, ne pa v kreaciji. Prav tako bom rekel, da bi bilo to manj vidno, o Warwicku, ki je sam sebi to, kar sta Shawu Warwick in kanonik Stogumber skupaj. Irec, ki je skladnejši in bolj inteligenten in Francoz, ki je bolj spontan in bolj čuteč, sta naredila iz Ivane in njene dobe isti portret. To ne vpliva na naše zadovoljstvo, temveč na naše priznanje. Pripomnil bi, da se Shawov komad »dviga« do konca, Anouilhov pa prinaša v drugem delu trenutke, kjer napetost popušča; zaključek je precej zamotan. Anouilhov »Škrjanec« je skratka odlično delo. Toda avtor nam dolguje mojstrovin in nova dela pričakujemo s poželenjem in upanjem.

Interpretacija »Škrjanca« je v celoti odlična. Poleg S. Flon, ki je neprekosljiva v svojem poletu, veselosti, veri, notranjem trpljenju in je v pravem smislu besede interpret-genij, so najbolj vredni omembe in hvale M. Bouquet v vlogi Karla VII., M. André kot škof Cauchon, C. Richard kot Baudricourt, M. Etcheverry kot inkvizitor, J. L. Richard kot Warwick in končno F. Marie kot Frère Ladvenu. Dekoracija in kostumj J. D. Malclèsà so učinkoviti in diskretni, kakor je treba.

HERIAT

Diskrecija je tisto, kar najbolj manjka razkošnemu dekoru, ki ga je S. Laliqne naslikala za »Žalno svatbo« P. Hériata. To je prva napaka, ki smo jo opazili in ki je morda potegnila za seboj še druge napake v uprizoritvi in interpretaciji. Vsak se je hotel povzpeti do sijaja v luksuznem salonu nekega francoskega gradu iz leta 1940, prekrasne hiše, ki je spominjala na visečo mrežnico in ki je bila last gospodarja Kanarskih otokov. Posledica tega je pretirana noblesa v kretnjah in zanos v dikciji, ki sta prav neznosna. Posebno ženski, šarmantna Y. Goudeau in L. Delamare, sta igrali Hériata kakor Montfleury Clélio v Cyranouju. J. Bertheau je zaman skušal dramo humanizirati. Razen tega, da je večsih zlorabljal svoj globoki glas in kostum, ni imel dovolj moči, da bi povezal besedno blodnjo svojih partnerjev. Dejanje »Žalne svatbe« je romantično.

V vsem tem bi bil Hériat mnogo manj kriv, kot so ga naredili, če bi ne bil sam kot dovršen igralec, kritik in dramaturg dovolil tako hudo deformirati svojega dela. Vnuk Zulme Carranda, Balzacov prijatelj nam je hotel povrniti eno tistih dram, ki so se res dogajale v dobi romantike. Značaji in situacija so danes popolnoma neverjetni. Jezik je prav tako nenavaden: odprite pisma in Spomine — jezik tedanje dobe. Samo graščaki, pooblaščenca in notarji, ki so ga govorili, so ga izgovarjali ž dovršeno preprostostjo tudi v najnavadnejših salonih. Ponavljam torej, da je doživela Comédie-Française z »Žalno svatbo« velik neuspeh. Stavim, da bi z manj razkošja v dekoru, kostumih in dikciji slišali povsem drug komad. Tožba je bila izrečena, zagovora pa ni bilo.

François Ambrière

»VSE NAJBOLJŠE, ESTHER« V GLEDALIŠČU GRAMONT

Zgodba se prične kakor policijski roman. V precej umazanem stanovanju je neka žena poskušala narediti samomor... Prejšnji večer je njen ljubimec igral golf, namesto da bi ji voščil k njenemu prazniku in ta indiferenca pomeni zanjo konec upanja, upanja razumne žene, ki hoče verjeti, da jo bo lepi povprečni mladenič nekega dne vzljubil, kakor hoče biti ljubljena.

Na to, da tema ni nova, pozabimo.

Dialog je zmeren, često pobarvan s humorjem. Constance Coline je čutila in prenesla občutja svojega avtorja, T. Rattigana, z resničnostjo in značilnim razodetjem. Soprog L. Nat je suhoparen uradnik, ki je vedno ljubezniv, toda malo dolgočasen. Mladi par, G. Séty in S. Pitoeff sta učinkovita. Doktor M. Raine se je dolgočasil, toda znal je vrniti smisel za življenje ženi, ki se je hotela umoriti.

Esther, ki jo igra M. Robinson, združuje v svojem lepem obrazu mnogo notranjega doživljanja. Vsem se je posrečilo posredovati indiskretno zadrego tujca, ki nehotе prisostvuje neki intimni drami.

Naj živi ta melodrama, kjer bo Margot gotovo jokala.

François Colaneri
Prevedla Vera Hvala

DOMAČE GLEDALIŠKE VESTI

PRIHODNJA PREMIERA bo v začetku aprila. Kot jubilejna predstava ob slavnostni otvoritvi celjskega gledališkega muzeja in ob odkritju Salmičevega spomenika bo uprizorjena Linhartova komedija TA VESELI DAN ALI MATIČEK SE ŽENI. Režiral bo Andrej Hieng, sceno pripravlja arh. Sveta Jovanović, kostume pa Mija Jarčeva.

Gledališki list Mestnega gledališča v Celju. Izhaja za vsako premiero. Leto VIII., številka 6, sezona 1953/1954. Lastnik in izdajatelj Mestno gledališče Celje. Predstavniki Fedor Gradišnik sen. Urednik Lojze Filipič. Zunanja oprema arh. Sveta Jovanović. Tiska Celjska tiskarna. Vsi v Celju. Naklada 1000 izvodov. Cena izvodu dvajset dinarjev.

OKRAJNA ZADRUŽNA
ZVEZA CELJE

MLADINSKA KNJIGA

CELJE - ŠTANETOVA 3
KNJIGARNA IN PAPIRNICA

Stalno na zalogi: vse pisarniške in
šolske potrebščine, tiskovine za ura-
de, šole itd. * Pisalni in računski
stroji * Knjigarna, antikvariat,
slike, umetnine * Postrežba solidna

Cene nizke

PROJEKTIVNI ATELJE OLO CELJE - OKOLICA

projektira: visoke gradnje, industrijske gradnje,
nizke gradnje, urbanizem in notranjo opremo

Prvi pogoj za dobro pivo — slovenski,
štajerski hmelj iz Savinjske doline!

E d i n i i z v o z n i k :

H M E Z A D

Zadružno trgovsko podjetje
z a i z v o z h m e l j a

Izvaža hmelj na vsa svetovna tržišča
in zalaga domače pivovarne. Ima
lastna skladišča s preko 15.000 m²
površine z modernimi napravami za
prepariranje in pakiranje

ŽALEC • SLOVENIJA • JUGOSLAVIJA
Brz. naslov: Hmezad Žalec - Tel.: Žalec 18 in 22

ŽELEZARNA ŠTORE ŠTORE PRI CELJU

proizvaja in nudi svojim odjemalcem valjane proizvode,
odlitke sive litine, valje vseh vrst iz trde litine, visoko-
kvalitetno šamotno opeko in šamotni malter * Ponovno
smo znižali cene. * Zahtevajte katalog naših izdelkov.

Če želite lepo urediti prostore, v katerih živite in delate, se obrnite na nas! Nudimo Vam družinske spalnice iz vseh vrst furnirja, mehke spalnice, kuhinjske opreme, delovne kabinete, kavče, otomane, trodelne žimnice in vložke za postelje. Razen tega Vam nudimo mehke in trd rezan les, plemenite in slepe furnirje vseh vrst, kakor tudi raznovrstno embalažo.

Telefon: 22-76
33-77
Prodajalna:
Zidanska ul. 15
tel. 26-34

S A V I N J A L E S N A I N D U S T R I J A - C E L J E

B E T O N C E L J E

SPLOŠNO GRADBENO PODJETJE

LJUBLJANSKA CESTA 16 — TELEFON: štev. 20-30 in 21-31

Podjetje zaposluje nad 1000 delavcev, razpolaga s potrebnimi prevoznimi sredstvi in stroji ter opravlja vse vrste visokih in nizkih gradenj — HITRO IN SOLIDNO — Podjetje ima svoje laboratorije za preizkušnjo materiala; sestavlja predračune za vse vrste gradbenih del.

Instalacije mrzle in tople vode ter vseh vrst centralnih kurjav, razne kovinske izdelke in popravila opravlja

K O V I N S K O P O D J E T J E C E L J E

6

